katedra

YU ISSN 0022/9296 4. MAJ 1981 LETNIK XXI ŠT. 4 CENA 6 DIN

HEJ, TOVARIŠI!

Zapisali smo že, da je Titov testament boj za tako Jugoslavijo, v kateri ne bo več mogoč povratek na staro, da je to boj za dejansko spremembo, ki ne bo več slonela na formalnih rešitvah, temveč da bo razrešila oziroma postopoma razreševala dozorevajoča protislovja. Osebna izkaznica titovske politike je namreč v vsakem trenutku identificiranje tistih nasprotij, tistih protislovij, ki dajejo možnost najbolj drznega, toda z zgodovinskega zornega kota tudi gotovega koraka naprej.

V predstavah mnogih ljudi je vprašanje družbenega napredka izenačeno z rastjo tako imenovanega življenjskega standarda oziroma s kopičenjem možnosti, da zadovoljimo potrebe po obvladovanju sveta stvari. Nočem reči, da je vprašanje življenjske ravni oziroma vprašanje blagostanja zanemarljivo, ne. S tem bi se zaustavili na sterilni kritiki potrošništva in podobnih nesporazumov, ki so izšli iz problematike „družbe blagostanja". Treba je najti notranja gonila te rasti, treba je vedeti, da je vsakršno blagostanje tudi določena socialna politike, določeno razmerje družbenih sil. Pravo sliko o kakovosti blagostanja (o katerem lahko danes govorimo že pogojno kot o izrazito vprašljivi kategoriji, nevprašljiva je ostala le za srednje sloje) dajejo nasprotja, ki se počasi prebijajo na površje in ki začnjajo hromiti demagoško popolnost obstoječe delitve. Prav v Sloveniji se je začela utrjevati določena ideologija, da je obstoječa stopnja družbenega razvoja lahko izhodišče za trajno izgradnjo oziroma izpopolnjevanje družbenega sistema. Zavest o družbeni celoti, ki je vendarle posredovana skozi razredna nasprotja (v tem trenutku puščam ob strani poenostavljanje razrednih nasprotij, razrednega boja, razredne družbe zgolj na „definicijo razreda", na dokončno opredelitev skupine ljudi, v katere izključni lasti je sposobnost biti družbeno gonilo — to vprašanje je veliko bolj zapleteno in je bolj kot z vedenjem, s specialističnim znanjem družboslovca, povezano z izoblikovano razredno zavestjo.), je začela pod navideznim mirom socialnega perfekcionizma zlasti pri nekaterih ideologih „boljših slojev" postajati sinonim za „devetnajsto stoletje", torej dobro utečeno frazo o tem, kako je Marx baje presežen, kako smo prilezli v obdobje, ko se postavljajo pred nas tehnološki imperativi sodelovanja v mednarodnem boju za moč. Ena od tipičnih izjav teh ideologov, izjava je stara več kot desetletje, je, da smo presegli obdobje razrednih bojev in da smo v dobi znanstveno-tehnološke revolucije, pojavila pa se je v značilnem kontekstu tehnokratizma in nacionalizma. To „staranje" Marxa sega od iskanja zunajmarksovskih polj, ki da jih v temnem devetnajstem stoletju še ni bilo, kakor da se v meščanskem svetu kot največje zlo ne obnavljajo ravno ti obrazci devetnajstega stoletjai n kakor da se dvajseto stoletje ne začenja s komunistično revolucijo v vsej širini, do prezirljivega tona govora o „mitu" marksizma, govora, v katerega se preoblačijo nekdanji pristaši mita o delovni inteligenci, ki ga je slovenstvo sposobna rešiti pred grozečo nevarnostjo proletarskega mita. Vmes je vsa godlja boja zoper „manihejstvo", zoper „razredno sovraštvo", zoper restalinizirajoče tendence.

Dinamika jugoslovanske družbe je v bistvu hitro nastajanje sodobnega industrijskega delavstva, ta prodor pa so omogočale sodobne koncepcije družbenega vodenja, ki so znale videti v državi prehodno, a zgodovinsko nujno formalizacijo družbenih odnosov. Izkušnja stalinizma, ki ga ne smemo enačiti zgolj z golim nasiljem, s tipično rusko obliko, z nastajanjem primitivnega sistema kast, je relativizirala vsako državo, sam princip države. Mnogokrat ta motiv konserviranja v državi nahajamo v izrazito „kritičnih" stališčih, pri čemer je treba poudariti narekovaje. Mnogokrat je država tisto skrito naslonilo, ki omogoča gledanje od zgoraj navzdol, to je naslonilo, brez katere bi se samorasla družbena delitev dela sesula pod pritiskom (revolucionarnim, brez dvoma) večinskega dela družbe. V državi kot prikritem motivu taki „kritični" posamezniki nahajajo svoje lastno naslonilo, kajti svoj projekt socialnega dviga v elito, v aristokracijo (duha in premoženja) lahko izvedejo le v utrjenem sistemu, ki pozna trdne regule in kjer je vzpon v družbeni „vrh" cenjen in dobro poplačan. S tem je vedno povezan določen konservativizem oziroma predstava, kaj se v družbi sme in kdo to sme, kaj je stil in kdo ima stil, kaj so kompetence in do kod segajo, kdo je na sceni in kdo v ozadju, h komu gre prestiž in kdo je pretendent na ta prestiž. Zgrajene so celo ustanove, kjer se vsako delovanje spremeni v delček sistema, kjer so kaznilnice za prestopnike, stroji za delavce, kultura za kulturnike in politika za politike.

Glede na te predstave, ki seveda sovpadajo z idealom urejenosti, demokratičnosti „kot take" (Demokratičnost „kot taka" je abstraktno in vnaprejšnje priznavanje vsakega posameznikovega deleža v družbi: nedavno tega je nekdo zahteval ustanovitev neke revije zaradi njegove „pravice do dela".), je vsak pravi družbeni napredek rušilen, vnašajoč sovraštvo v vsakdanje življenje. V vsakdanjem postvarelem pojmovanju družbenih sprememb je revolucija vedno povezana s spektaklom trenutnega prevrata, za katerim je potem spet treba živeti „normalno življenje" in spraviti v red tisto, kar je v burnih trenutkih prevrata nastalo. Res je, tudi Tito je zapisal, da je revolucija vse kaj drugega od mirnega vsakdanjega življenja, vendar je uvid v bistveno družbeno dogajanje ravno uvid v prevratne tokove, ki jih to mirno vsakdanje življenje dostikrat zakriva. Vendar je to samo videnje brezproblemske vsakdanjosti zorni kot, ki mu je najlaže dokazati ideološkost, sprevrnjenost in omejenost. Družbena konfliktnost je sicer prisotna v vsakem trenutku in tudi spopadi večjih razmer so del istih tokov, so vozlišča družbenih tokov in nikakor ne izjemno stanje, toda v družbi se dajo zgraditi čudoviti kotički, kamor hrup spopadov ne seže, s stališča katerih nastaja ideologija „vsi-se-imamo-radi", t. j. družabni (niti ne družbeni) sentimentalizem, za katerimi se skrivajo zatohli prostori nepreverjenosti. Če torej hočemo sprejeti prej navedeno Titovo misel, da je revolucija nemir, ne smemo pristajati na ta navidezni mir vsakdanjosti.

Prav pojem „krize" je globoko v podzavesti vsakdanjosti. Z njim je obeležena vsaka nelagodnost pomiritve, kriza postaja slaba vest vsega početja in počasi nadomešča predstave o zakonitih družbenih spremembah. Krizi nasproti lahko z vso upravičenostjo postavimo dojemanje časa kot izrednega stanja, v katerem morajo biti zbujeni vsi čuti in zaznavati vsako spremembo. V krizah se po obdobjih miru rušijo iluzije, preveč gotovi načrti, v krizah se sproščajo možnosti za prevarante, ki so sposobni plavati v takih trenutkih, krize so izhodišča za špekulacijo. Nič ni razredni zavesti proletariata bolj tuje kakor taka predstava o krizi, ki pride iznenada in zaloti ljudi v uspavanem udobju. Prav razredna zavest delavstva opozarja na stalno prisotnost tokov, ki v neki točki razbijejo okove oblik, v katerih so se gibali, in se postavijo pred celotno družbo kot kriza oziroma kot danost. V tem je tudi možnost dvojnega načina razreševanja krize: eno, dosledno revolucionarno, je obladovanje nasprotij skozi oblike, ki jim omogočajo svobodno gibanje, to je kvalitativni skok v družbenem življenju oziroma razvoj v pravem pomenu. Drugo je drušenje nasprotij, odlaganje zaostritve, ki je vedno povezano s povratkom starih oblik politične dominacije. Ni naključje, da je to slednje dostikrat povezano z avanturami in kratkoročnimi rešitvami.

Povojno jugoslovansko zgodovino tako lahko gledamo s stališča kriznih zaostritev: kriza zaradi spopada z Informbirojem, kriza zaradi spopada s totalitarističnimi rankovičevskimi silami, kriza zaradi nacionalističnih teženj, ob tem pa spremljajoče gospodarske krize. Prav to krizno gledanje je razlaščeno notranje logike, kajti v vsakem prelomnem trenutku slepo tipa za rešitvijo, ki da naj pride od nekod drugod, ne od nas. Toda kriza, ki se ne dokoplje do lastnih izvorov, je lahko že tudi vnaprej zgubljena bitka, v takem primeru je kriza pač zgolj ogroženi sistem, ki se po lastni logiki mora ohraniti. Toda ravno v takih trenutkih prihaja do izraza orožje, ki smo ga tolikokrat omalovaževali, ga napačno interpretirali, ga obsoiali za ideološko in siceršnjo diverzantsko. To je razvpita korenita kritika vsega obstoječega, kritika, ki se zaveda svojih predpostavk a tudi sprejema svoje posledice. Tej kritiki. ki ie ne smemo enačiti z razdiralno silo preteklosti, uničujočo vse zgodovinsko novo in je kritika njen ideološki glasnik, tej kritiki torej se družba kaže v aktualnih tokovih, zna jo razčleniti v protislovja in njene rešitve nikoli ne izhajajo iz arzenala starega. V Oktobrski revoluciji so se izoblikovale rešitve, ki jih je Pariška komuna zgolj nakazala, v razvoju jugoslovanskega samoupravljanja pa se razkrivajo praktična vprašanja, ki jih je Leninov spis Država in revolucija lahko podal le v teoretski projekciji. To se lahko dozdeva zgolj banalna ugotovitev, ki jo je sposoben izreči vsak apologet, vendar pa izhaja iz neke zgodovinske gotovosti, ki presega vsako apologijo, vsak nekritičen odnos do politične oblasti. V izgradnji komunistične družbe nismo več čisto na začetku in nismo več čisto negotovi. Ne naslanjamo se na utopični plan in ne govorimo več zgolj o „eksperimentu", ki mora šele dokazati svojo upravičenost. Usmeritev v oblikovanje delavskih svetov je padla v trenutku, ko je bila Jugoslavija daleč od sodobne družbene strukture, ko je bil delavski razred v manjšini in je bilo njegovo dozorevanje postavljeno v negotovo prihodnost. Prav ista ideja, seveda prilagojena okoliščinam poznega kapitalizma in še to v zelo okleščeni obliki, se delavskemu gibanju kaže kot razrešitev odnosov, ki so začeli omejevati kapitalistično proizvodnjo — ne s stališča kapitalista, temveč s stališča delavca, ki mu je proizvodnja življenjska okoliščina, iz katere izhaja kot človek in v kateri se lahko realizira kot človek. Kapitalist oziroma kapital zapostavljata to plat proizvodnje, ker se lahko realizirata le v popolni indiferentnosti do samega materialnega procesa proizvodnje. Svetovnemu delavskemu gibanju se je formula asociacije svobodnih proizvajalcev približala skozi protislovja v kapitalu samem, jugoslovanska revolucija je ubrala kraljevsko pot do lastne geometrije. V spopadu s stalinizmom se je izoblikoval zgodovinsko izrazito sodoben cilj, sodobna osnovna opredelitev odmirania odtujene organizacije družbe, cilj, ki ga je bilo mogoče doseči s skrajno fleksibilnostjo. Na tej poti, ki ni bila lahka in brez tveganih odločitev, so odpovedale vse klasične politične odločitve: formalna demokratizacija, parlamentarizem, avtomatizem kontrol itd. Pred podobnimi vprašanji se bo ustavljalo sleherno zrelejše delavsko gibanje, le da bo imelo pred sabo rešitev, ki je ni mogoče kopirati ali samodejno prevzeti, ki pa bo vedno opozarjala, da za poglabljanje socialistične demokracije ne sme biti slepih ulic.

Eno od takih vprašanj je vsekakor zrelo delavsko gibanje, ki ga ni mogoče spraviti oziroma reducirati zgolj na politični sistem. Jugoslovanski delavski razred je svojo voljo izkazal v gibanju, katerega zunanji znaki so bili številni spopadi v šestdesetih letih. Velike množice industrijskih delavcev so začele pritiskati na socialni sistem, ki ni mogel zadovoljiti njihovim potrebam. To je bil odločilni trenutek, ko je bilo potrebno odstopiti od klasične vloge države, ko se je razvoj socialnega sistema pokazal delavcu kot stvar njega samega, ne le države in njenega telesa — birokracije. Ta pritisk sam je bil delavsko gibanje. Ko danes opazujemo razvoj dogodkov v Poljski, je mogoče potegniti vzporednico v kakovosti teh dogodkov, ki jih je jugoslovanska Zveza komunistov uspela razrešiti vprid demokraciji. Bistveni pogoj za družbeni napredek (t. j. preseganje nasprotij na neki višji zgodovinski ravni) pa je sposobnost, da smo sposobni sprostiti osnovna družbena protislovja vsakega formalizma; nikoli stranska protislovja ne smejo prekriti osrednjega. V današnjem jeziku svetovnega delavskega gibanja to pomeni, da lahko juriš poljskih sindikatov na politično oblast popolnoma izrine osrednji problem izgradnje takšnega družbenega sistema, ki bo zadovoljeval potrebe večinskega, to je delavskega družbenega razreda. Za to pa ni potrebno imeti le avtonomne volje, potrebno je imeti strogo, čeprav zaradi taktičnih ali katerih koli drugih razlogov prikrito, komunistično vizijo.

Poskusil sem prikazati, da korenita in brezobzirna kritika vsega obstoječega razkrivanje bistvenih družbenih protislovij in da je v njo samo vključena že tudi zgodovinska orientacija. Kadarkoli postaja posel poklicanih in ne izhaja več iz elementa, ki jo pravzaprav omogoča in ji daje sploh smisel obstoja, to je izven revolucionarnega delavskega gibanja, se začne spreminjati v odvečni luksuz. Letemu se nenačelni duhovi, ki jim je všeč zlasti udinjanje, zlahka odpovedujejo, kajti ko se zvede na sektaški verbalizem, ko ni več govorica nuje, diktat potrebe, postaja nabuhla in za dolgočasne uradnike tudi neokusna, moteča. Iz družbenih kritikov se začenjajo rojevati kritiki stila, kritiki „fraz", kritiki slabega jezika, ki so izgubili uvid v stvarnost. Dozorijo šanse za dajalce definicij, za opuščanje razrednih pozicij.

Obstoj te brezobzirne, korenite kritike vsega obstoječega pa sploh ni naključen in še manj odvisen od priznavanja ali nepriznavanja. Njeno omenjanje je bilo doslej večinoma ideološko zaznamovano z minusom. Videli pa smo že, da se lahko poraja le iz revolucionarnega delavskega gibanja in da nas le-to z njo vodi v korenine vsake družbene skupnosti. Preprosti teoretski pameti gre za sheme, v katerih se nalaga na dno zgodovine mrtvo družbeno tkivo, medtem ko gre revolucionarni zavesti za dogajanje žive zgodovine. Znanstvenik — teoretik bo po znamenjih spopadov sklepal na obstoj razredov, revolucionar vidi v temi negotovosti plamene, s katerimi spopadi označujejo kontre revolucionarnega subjekta. Znanstveniku — teoretiku je zvečina ta minljiva šifra na površju zgodovinskega toka skrita, revolucionar ji posveča vse življenje. Med njima ni nasprotja, je le dejstvo, da je revolucionar vedno za korak v prednosti. Tega pa mu ne omogoča le osebna nadarjenost ali že kar genialnost, sposobnost koraka pred vsakdanjostjo mu daje trdna zveza revolucionarjev.

Marjan PUNGARTNIK

PISMO

PREDSEDNIKA ZVEZE KOMUNISTOV IN IZVRŠNEGA BIROJA PREDSEDSTVA ZKJ VSEM ORGANIZACIJAM IN ČLANOM ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE

Na seji, ki je bila 18. septembra t. l., je izvršni biro predsedstva ZKJ s sodelovanjem tovariša Tita razpravljal o nekaterih bistvenih vprašanjih izvajanja politike ZKJ in določil ukrepe, ki jih je treba storiti odločno in brez omahovanj, da bi Zveza komunistov povečala svojo enotnost, akcijsko sposobnost in učinkovitost.

I.

Sklepi 21. seje predsedstva in akcijski program II. konference ZKJ pomenijo za vse organizacije in vodilne organe ZK obveznost, da pri svojem praktičnem delovanju uveljavljajo in dosledneje izvajajo politični kurz IX. kongresa ZKJ, odpravljajo nakopičene slabosti v Zvezi komunistov, da se odločneje zavzemajo za socialistično samouprvljanje in politiko enakopravnosti, bratstva in enotnosti naših narododv in narodnosti ter se spoprimejo z vsemi nasprotniki politike ZKJ.

S prehodom na idejno in politično ofenzivo je Zveza komunistov že dosegla določene rezultate, ki jih ni treba podcenjevati. Ti rezultati so dobra podlaga in opora za nadaljnje združevanje sil v Zvezi komunistov in v družbi na pozicijah socialističnega samoupravljanja.

Zavedajoč se odgovornosti za potek in rezultate izvajanja sklepov in stališč, sprejetih na II. konferenci in sejah predsedstva ZKJ, poudarja izvršni biro, da bi bili lahko doseženi rezultati ogroženi, uspeh politike ZKJ pa vprašljiv, če se Zveza komunistov ne bo preobrazila v takšno organizacijo revolucionarne akcije, ki je zmožna svoja stališča in politiko učinkoviteje uresničevati. Izvajanje sprejetih sklepov je preizkusna in kritična točka dejanske pripravljenosti, doslednosti in odgovornosti komunistov, sleherne njihove organizacije in foruma. Delavski razred in ostali delovni ljudje ocenjujejo aktivnost komunistov in njihovih organizacij ne po deklaracijah, temveč po dejanskem političnem in družbenem obnašanju v praksi, po rezultatih njihove akcije.

Sprejeta stališča in sklepi se preveč počasi izvajajo. Pri tem je očitno, da so tudi v vrstah Zveze komunistov poskusi, da bi se omilila ost sprejetih stališč, da bi se stališča razvodenila in potisnila vstran, praktični ukrepi pa se odlagajo in nevtralizirajo. To se izraža pri tistih vprašanjih, od katerih rešitev je odvisna krepitev položaja delavskega razreda v družbenoekonomskih in političnih odnososih, pri izvajanju politike ekonomske stabilizacije, premagovanju socialnih razlik, ki ne temeljijo na delu, ter na drugih področjih politike in prakse Zveze komunistov.

V nedoslednostih, omahovanjih in neučinkovitosti pri izvrševanju sprejetih sklepov so izražene številne slabosti, ki jih imamo v organizacijah in vodilnih organih Zveze komunistov:

— prisotnost in vpliv interesov ter pojmovanj, ki nasprotujejo interesom delavskega razreda in socialističnega samoupravljanja;

— vpliv birokratične mentalitete, drobnolastniške stihije in malomeščanske miselnosti, kar se izraža z nadomeščanjem načelne politike s politikanstvom in prodorom političnih intrig, ki jih pogosto inspirirajo tuji sovražni elementi iz naše države ali pa iz tujine;

— vkoreninjenost oportunizma, ki se je zelo razmahnil; toleriranje pogledov in političnega obnašanja, ki nasprotuje ideologiji in politiki Zveze komunistov;

— neizenačena merila in različna stopnja intenzivnosti v akciji za izvajanje političnih stališč ZKJ v različnih družbenih okoljih;

— pojavi idejnopolitične in akcijske razcepljenosti vse do poskusov obnovitve in krepitve, v starih ali novih oblikah strankarskega in frakcionaškega delovanja in klikarskih bojev za položaje oblasti.

Samo z brezkompromisnim bojem za izkoreninjenje takšnih pojavov si lahko Zveza komunistov zagotovi odločilni vpliv na vsa družbena gibanja.

II.

Od idejnopolitične enotnosti in akcijske sposobnosti Zveze komunistov je odvisno, ali bo v sistemu socialističnega samoupravljanja zagotovljeno več učinkovitosti, odgovornosti, organiziranosti in reda pri reševanju življenjskih problemov delavskega razrda in razvoja družbe.

Za krepitev enotnosti in akcijske sposobnosti Zveze komunistov so bistveno pomembne posebno naslednje zahteve:

1. Ne moremo se pomiriti z dejstvom, da so številni sklepi, ki jih sprejemajo naše organizacije in forumi, še vedno precej posplošeni in premalo jasni, da jih potem različno tolmačijo in pride celo do nasprotnega obnašanja v praksi. Izhajajoč iz programa in statuta ZKJ, stališč IX. kongresa, sklepov konference in predsedstva ZKJ, je nujno potrebno z idejnim prečiščevanjem v popolnoma konkretni obliki definirati, zakaj in proti čemu se bojuje Zveza komunistov v vsakem določenem družbenem okolju. Z izostritvijo idejnih meril za akcijo je treba jasno določiti liniio razmejitev z vsemi tistimi pojmovanji, interesi in akcijami, ki odstopajo od razredneqa bistva, politike ZKJ in že sprejetih stališč.

2. Nujno potrebno je v vsaki organizaciji in forumu Zveze komunistov ustaliti prakso rednega kritičnega ocenjevanja izvajanja sprejetih sklepov, ali se in kako se komunisti ravnajo po teh sklepih tam, kjer delajo in žive, tam, kjer se odloča o družbenih zadevah — v samoupravnih organih, v predstavniških, izvršno-političnih in upravnih organih oblasti, v družbenopolitičnih organizacijah.

Samo s takšnim konkretnim ocenjevanjem, kako se postavljajo in obnašajo v družbeni praksi člani, izvoljeni funkcionarji, organizacije in forumi Zveze komunistov, in s stalno kontrolo izvrševanja nalog lahko uspešno razvijamo in ugotavljamo konkretno osebno in kolektivno odgovornost.

To je pot za ocenjevanje dejanskih ideoloških, političnih in moralnih kvalitet in odgovornosti slehenega člana Zveze komunistov.

Da bi to zagotovili, je treba odločneje odstraniti iz vrst Zveze komunistov vse tiste elemente, ki so tuji ideologiji in politiki Zveze komunistov, vse tiste, ki so jim lastni ozki, egoistični in skupinski interesi več kot interesi delavskega razreda in samoupravne socialistične skupnosti — korumpirane posameznike, malomeščane, nosilce birokratične samovolje, oportuniste, karieriste in druge ljudi, ki s svojim obnašanjem rušijo ugled Zveze komunistov. Ko bo odstranila takšne člane, bo postala Zveze komunistov idejno enotnejša, sposobnejša za akcijo in privlačnejša za razredno zavestne delavce in mlade ljudi.

3. Ocenjujemo, da je tudi po II. konferenci ZKJ še vedno precej omahovanja nedoslednosti in odmikov od načel demokrtičnega centralizma, katerega bistvo je določeno v statutu ZKJ. Od doslednega izvajanja teh načel v praksi je odvisna preobrazba Zveze komunistov v enotnejšo in bolj borbeno organizacijo.

Odločneje se moramo postaviti po robu tendencam, da ni bil demokratizem v Zvezi komunistov omejen na razprave brez sklepov, na pravice brez odgovornosti in na formalno-demokratično proceduro. V enakem obsegu je treba nasprotovati slehernemu poskusu, da bi se demokratični centralizem spremenil v birokratični centralizem, v vsiljevanje stališč brez predhodnih demokratičnih razprav v organizacijah in forumih, v vladavino ozkih skupin nad članstvom.

Ponovno poudarjamo sklep II. konference Zveze komunistov, da načelo demokratičnega centralizma ne velja samo za odnose v okviru republiških in pokrajinskih zvez komunistov, temveč, da je to načelo, ki velja prav tako od osnovnih organizacij pa do predsedstva ZKJ.

Zaradi tega se je treba odločno postaviti po robu sleherni tendenci, ki bi vodila v idejno in politično dezintegracijo ZKJ, v spreminjanje ZKJ v labilno koalicijo republiških in pokrajinskih organizacij in ločevanje delavskega razreda po nacionalni in republiški pripadnosti.

Enakopravna udeležba vseh zvez komunistov republik in pokrajin pri oblikovanju skupne politike pomeni tudi njihove enake obveznosti za demokratično izvajanje sprejetih sklepov, enako odgovornost za rezultate politike ZKJ.

Predsedstvo in izvršni biro bosta zmožna redno razpravljati o vseh tistih vprašanjih iz življenja in delovanja Zveze komunistov republik in pokrajin, ki se nanašajo na politiko in prakso ZKJ kot celote, če bosta imela neposreden vpogled v izvajanje sprejetih sklepov. Do sedaj je bilo v tem pogledu precej slabosti. Izvršni biro bo izdelal takšno delovno metodo in takoj sprejel potrebne ukrepe za spremembo takšnega stanja.

4. Izvršni biro ocenjuje, da je idejnopolitična usposobljenost članstva Zveze komunistov še vedno v resnem razkoraku s potrebami sedanjega družbenopolitičnega trenutka, z obveznostmi, ki jih je prevzela Zveza komunistov. Aktivnosti v tej smeri še zdaleč ne zadovoljujejo.

Z aktivno udeležbo in vplivom centralnih in pokrajinskih komitejev je nujno potrebno, da vsaka občinska organizacija Zveze komunistov izdela programe in oblike ideološkega usposabljanja, ki bodo zajeli celotno članstvo Zveze komunistov.

Ideološko delo mora z marksistično usmerjenostjo in aktualno vsebino bistveno prispevati k usposabljanju članstva Zveze komunistov za uspešnejše, povsem konkretno idejno in politično borbo proti ideologiji buržoazne orientacije, nacionalizmu, tehnokratičnemu in etatističnemu birokratizmu, lažnemu levičarstvu in proti vsem oblikam socialne in politične demagogije.

5. S preciznajšim definiranjem idejnih meril, z jasnimi političnimi stališči in akcijo svojih članov v samoupravnih in državnih organih in družbenopolitičnih organizacijah, mora Zveza komunistov okrepiti svojo vlogo in vpliv na področju kadrovske politike. Vodilni organi in organizacije Zveze komunistov naj se neposredno in konkretno zavzemajo za to, da se odgovornost za družbene in državne zadeve zaupa ljudem, ki bodo te dolžnosti opravljali v interesu delavskega razreda in razvoja socialističnega samoupravljanja. . To je nujno potrebno zagotoviti zlasti za tako pomembne družbene zadeve, kakršne so vodilne dolžnosti v gospodarstvu, na področju izobraževanja, v sredstvih informacij, v javni upravi, sodstvu, tožilstvu, organih kontrole in varnosti.

Pri vodenju kadrovske politike v delovnih organizacijah v gospodarstvu in negospodarskih dejavnostih je še vedno precej privatizacije in monopola posameznikov in skupin. S tem je v dobrši meri odvzeta oblast delovnim kolektivom in njihovim samoupravnim organom, ogrožen pa je širši družbeni interes. Da bi premagali takšno stanje, je treba okrepiti vlogo družbenega dogovora o kadrovski politiki in preveriti veljavne zakonske in samoupravne norme, ki urejajo ta vprašanja.

III.

1. Stabilizacija našega gospodarstva se srečuje s številnimi zaprekami. Še vedno nismo odpravili vzrokov nestabilnosti. Nismo izvršili temeljitega preokreta v dosedanjem obnašanju, Nelikvidnost še vedno pritiska z vso močjo. Raste število delovnih organizacij, ki poslujejo z izgubami. Še vedno je precej nepokritih investicij. Družbenopolitične skupnosti niso poravnale svojih obveznosti do gospodarstva, proračunski viški pa niso vrnjeni gospodarstvu. Analiza družbenega knjigovodstva in inšpekcijskih služb ostanejo brez zagotovitve učinkovite zakonske in družbene odgovornosti. Še vedno predvsem z rastjo cen iščemo izhod iz trenutnih težav. Kljub ugodnim ekonomskim rezultatom v proizvodnji, izvozu in zaposlenosti pa lahko slabosti, ki jih nismo odpravili, ogrozijo te rezultate, če ne bomo hitreje in radikalneje spremenili obnašanja vseh nosilcev gospodarske aktivnosti, vseh organov, odgovornih za gospodarske tokove v naši državi. Posebno veliko odgovornost pri tem imajo republiški, pokrajinski in zvezni izvršni svet ter drugi izvršni organi.

Predsedstvo ZKJ je nekajkrat razpravljalo in sprejelo sklepe o teh problemih. Izvršni biro predsedstva ZKJ vztraja pri tem, naj vsi vodilni organi in organizacije Zveza komunistov takoj ugotovijo in ocenijo, v kateri fazi je izvrševanje sklepov in akcijskega programa II. konference ZKJ, posebno glede omejitve investicij in ostalih oblik potrošnje v okvire razpoložljivih sredstev, glede zmanjševanja izgub, realizacije sklepov ZKJ o agrarni politiki, spreminjanja položaja delovnih organizacij na področju bančništva in blagovnega prometa v državi in s tujino v skladu z ustavnimi amandmaji.

Zveza komunistov naj se odločneje zavzame za to, da bo v vseh delovnih kolektivih in družbenih okoljih prevladovala in se utrdila orientacija v maksimalno mobilizacijo notranjih moči, v dvig produktivnosti dela in zvečanje dohodka, razvoj sposobnosti in ustvarjalnosti, krepitev družbene odgovornosti in delovne discipline.

Odločneje je treba nasprotovati na vseh črtah pritisku potrošniške psihologije, pojavom nevestnega odnosa do dela in družbenih sredstev, malomarnosti ter vsem oblikam razsipništva in parazitizma.

Vsi ukrepi, sistemski, ekonomski in administrativni, ki so storjeni s ciljem ekonomske stabilizacije, naj prispevajo k ponovni uveljavitvi načel gospodarske in družbene reforme, tržnega gospodarjenja in izgraditve sistema zavestne planske usmeritve ekonomskih in družbenih gibanj.

Politika ekonomske stabilizacije se lahko uspešno uresničuje samo z odločno pripravljenostjo in doslednostjo komunistov, ki delujejo v vseh organizacijah združenega dela, v vseh državnih in političnih organih. Odnos do vprašanj, od katerih je odvisen uspeh politike stabilizacije, naj bo bistveno merilo za ocenjevanje rezultatov vsakega posameznega člana in organizacije Zveze komunistov, vseh samoupravnih in državnih organov, vseh družbenopolitičnih organizacij.

2. Kljub doseženim začetnim uspehom pa ne smemo biti zadovoljni z rezultati boja za premagovanje socialnih razlik, ki ne temeljijo na delu, oziroma za izvrševanje sklepov, ki jih je glede tega sprejelo predsedstvo ZKJ.

Zveza komunistov in vse organizirane socialistične sile naj odločno premagujejo in odpravljajo vse tiste tokove v življenju, ki vodijo v razslojitev družbe na revne in bogate. Potrebna je nujna, organizirana in široka akcija, ki naj jo vodijo komunisti, za odpravo virov bogatitve, pridobivanja dohodka brez dela oziroma nesorazmerno vloženemu delu. Za premajhno učinkovitost pri odpravljanju teh pojavov so odgovorni organi, ki so zadolženi za izdajo zakonov in odlokov o obdavčevanju čezmernega zaslužka, ki so zadolženi za organiziranje sposobnih davčnih in drugih inšpekcijskih organov, ki bodo striktno in brez oklevanja izvajali zakonske predpise in odloke državnih in samoupravnih organov.

Čimprej je treba sprejeti zakon s katerim se uredijo in obdavčijo dohodki pridobljeni od prodaje zemlje ali nepremičnin, rente, ki je rezultat družbenega vlaganja, onemogočiti pa je treba prakso, da se v obliki nadomestila škodo za razlaščene parcele ali poslopja pridobiva bogastvo.

Za naš samoupravni socialistični sistem je nedopusten pasiven in oportunistični odnos do korupcije, kraje in drugih podobnih oblik prilaščanja dobrin in dohodka pri odpravljanju in kaznovanju nosilcev podkupnine, nezakonitega prilaščanja premoženja preganjalni in sodni organi še vedno niso kos svojim nalogam in nimajo dovolj pomoči in podpore.

Organizacije in vodstva Zveze komunistov naj se več kot do sedaj zavzemajo za pobudo in vodenje široke družbene akcije proti vzrokom in nosilcem teh pojavov. Storiti je treba nujne ukrepe, ki bi zagotovili usposabljanje organov državne in delavske, samoupravne kontrole, za učinkovitejše zatiranje takšnih pojavov.

V Zvezi komunistov ne sme biti prostora za ljudi, za katere se ugotovi, da si pridobivajo premoženje na način, ki nasprotuje zakonu in socialističnim družbenim normam.

3. Na širšem posvetovanju in na seji predsedstva ZKJ 26. junija t. l. so se dogovorili in določili politični in idejni ukrepi, ki jih je treba storiti na področju sredstev informiranja. Do sedaj je bilo le malo storjenega za uresničevanje teh sklepov in ukrepov. Zato je neodložljiva naloga, da se skličejo sestanki vseh komunistov v tisku, na radiu in televiziji in vseh odgovornih političnih in družbenih organov, da bi storili odločne ukrepe, ki naj bi onemogočili destruktivno pisanje, odstranili z vodilnih mest vse tiste, ki ne sprejemajo političnega kurza ZKJ, onemogočili pisanje, ki je nasprotno politiki ZKJ in frakcijsko delovanje preko tiska.

Vse to bo olajšalo, da bodo komunisti in drugi delavci v tisku, na radiu in televiziji, izhajajoč iz naših osnovnih stališč, začeli odločen boj za realizacijo naše politike v družbenopolitičnem življenju. To bo pomemben in nov prispevek k boju ZKJ.

Sedanja etapa revolucije je odločilna za razvojne smeri in usodo socializma v Jugoslaviji. Bistvo je v tem: ali bo delavski razred zagospodaril s celotno družbeno reprodukcijo in zagotovil odločilno vlogo pri političnem in družbenem odločanju, ali pa se bodo okrepili tisti odnosi in sile, ki nasprotujejo interesom delavskega razreda, socializma in samoupravljanja. V tem prelomnem trenutku ima Zveza komunistov povečano odgovornost za smeri družbenega razvoja, za funkcioniranje in razvoj sistema socialističnega samoupravljanja, za krepitev revolucionarnega značaja oblasti delavskega razreda, za socialistično vsebino vseh družbenih odločitev.

S krepitvijo svoje enotnosti, odgovornosti in akcijske sposobnosti pri izvrševanju sprejete politike se bo Zveza komunistov najbolje pripravila na svojo III. in IV. konferenco ter X. kongres, za sprejetje in uresničevanje druge faze ustavnih sprememb, za definiranje dolgoročnejše razvojne politike Jugoslavije.

V pismu so naznačena samo nekatera aktualna vprašanja, ki so bistveno pomembna za uspešnejše izvajanje politike ZKJ. O drugih, enako pomembnih vprašanjih iz tekoče prakse Zveze komunistov, bosta razpravljala in zavzela stališča predsedstvo ter izvršni biro na svojih naslednjih sejah.

Vse organizacije Zveze komunistov so dolžne, da na podlagi stališč, izraženih v tem pismu kritično ocenijo lastno idejnopolitično prakso, natančno definirajo svoje obveznosti in naloge ter razvijajo široko akcijo v delavskem razredu, med mladino in drugimi deli družbe, s ciljem uspešnejšega uresničevanja politike ZKJ. Komunisti so dolžni, izhajajoč iz teh stališč, usmeriti in okrepiti svojo aktivnost v organih samoupravljanja, državnih organih in družbenopolitičnih organizacijah.

Predsednik Zveze komunistov
Jugoslavije

JOSIP BROZ — TITO

— Pismo je bilo objavljeno v vseh jugoslovanskih sredstvih informiranja 19. 10. 1972

ČUVAJTE BRATSTVO KOT ZENICO

Proti imperialistom v vojni se zbirajo in mobilizirajo velike revolucionarne energije. Nešteti kolonialni narodi se dvigajo, da bodo uničili imperialistični jarem. Narodi Evrope ječijo pod jarmom imperialističnih sil, ki so v vojni. Delavske množice se naglo otresajo vplivov izdajalske socialdemokracije, zbirajo se vse odločneje in trdneje okoli Komunistične internacionale in začenjajo s čedalje pogumnejšimi oblikami boja. Kmečke množice, ki so jih prevarali in zapeljali gosposki buržoazni voditelji, vse bolj razumejo, da imajo skupne interese z delavskim razredom, in kujejo v skupnem boju proti imperialistični vojni in njenim posledicam trdno zvezo z delavci.

BOJ ZA NACIONALNO ENAKOPRAVNOST IN SVOBOŠČINE

V teh usodnih dneh imperialističnega osvajanja, ko se s surovo silo uničujejo ostanki svobode in neodvisnosti malih narodov in delajo špekulacije z zatiranimi narodi posameznih dežel, da bi dosegli svoje osvajalske cilje, se naši partiji zastavlja v še ostrejši obliki ena najpomembnejših in aktualnih nalog — boj za enakopravnost zatiranih narodov in narodnih manjšin Jugoslavije: a) boj za enakopravnost in samoodločbo makedonskega naroda, da bi se otresel zatiranja srbske buržoazije, vendar hkrati tudi boj za vztrajno razkrinkavanje italijanskih in bolgarskih imperialistov in njihovih agentov, ki hočejo prav tako z demagoškimi obljubami podjarmiti makedonski narod; b) boj za enakopravnost in samoodločbo črnogorskega naroda hkrati pa odločen boj proti vodstvu federalistov, ki s pomočjo italijanskih imperialistov pripravljajo novi jarem črnogorskemu narodu; c) boj za svobodo in enakopravnost arnavtskih manjšin na Kosovu, v Metohiji in Sandžaku, hkrati pa tudi boj proti italijanskim agentom, ki si v teh predelih prizadevajo z raznimi obljubami preslepiti zaitrane Arnavte in izzvati v tem delu Jugoslavije vojni spodad; č) boj proti kolonizatorskim metodam srbske buržočazije v teh pokrajinah in preganjanje vseh tistih koloniziranih elementov, s pomočjo katerih srbska buržoazija zatira makedonski, arnavtski in druge narode; d) boj za svobodo in enakopravnost madžarskih, romunskih, nemških in drugih narodnih manjšin v Vojvodini, hkrati pa tudi boj proti poskusom madžarskih, nemških in drugih reakcionarjev, ki naj bi z imperialistično osvajalno vojno rešili nacionalno vprašanje v teh in drugih pokrajinah; e) boj proti poskusom srbske in hrvatske buržoazije, da bi si medsebojno razdelili Bosno in Hercegovino ne da bi vprašali narode teh pokrajin; mi komunisti mislimo, da se morajo narodi Bosne in Hercegovine sami svobodno odločiti in najti rešitev, da se uredi to vprašanje v vseh pokrajinah in avtomonijo in podobno; f) boj za resnično rešitev narodnostnega vprašanja Hrvatov in Slovencev in boj proti zločinskemu dogovarjanju in sporazumevanju med srbsko, hrvatsko in slovensko buržoazijo na račun delovnega ljudstva teh pokrajin.

(iz resolucije V. državne konference KPJ, ki je bila novembra 1940 v Zagrebu, objava v »Proleterju« št. 1. januarja 1941; J. B. Tito, Izbor iz del, 3. knjiga — Nacionalno vprašanje — DZS, Ljubljana 1978)

BRATSTVO IN ENOTNOST STA PRVI POGOJ ZA MOČNO JUGOSLAVIJO

. . . Zdaj pa nekaj besed o notranji ureditvi naše države: Kakor veste, smo našli edino pravilno pot: ustvaritev jugoslovanske federacije, v kateri bi bili vsi narodi zadovoljni in gospodarji na svojem. Nobenemu Srbu ne bo v škodo, če so Hrvati gospodarji na svojem. Nobenemu Hrvatu ne bo v škodo, če so Srbi popolni gospodarji tam, kjer živijo, to se pravi, na svojem. Nikomur tudi ne bo v škodo, ker v Jugoslaviji ne ustvarjamo meja, ki bi razdvajale in ki bi pomenile ustvarjanje novih držav, temveč delimo samo zato, da bi se rešilo nacionalno vprašanje, ki v stari Jugoslaviji ni bilo rešeno, in da bi se narodi lahko popolnoma razvijali in kulturno in politično izenačili. To pa tako, da nobeden ne bi pritiskal na drugega, da pa ima njegov razvoj in njegov napredek hkrati pozitiven vpliv na druge narode, na narode drugih federalnih enot. Vsi skupaj pa smo Jugoslovani. Vsakdo, ki misli, da bo prišlo še do kakšne drobitve, naj si to izbije iz glave. Delamo na tem, da bomo nekoč ponosni državljani nove Jugoslavije, ki se ustvarja. To hočemo, ne pa da bi se šli mnogo malih državic. Ustvariti hočemo složenjši red, da bi nihče nikogar ne zatiral in da bi bil vsak narod popolnoma svoboden. Takšno Jugoslavijo hočemo. Znano vam je, že večkrat smo rekli: nočemo meja, ki razdvajajo, temveč meje, ki spajajo. Naše »meje« naj bi bili členi, ki vežejo dva »razmejena« naroda. Takšno Jugoslavijo hočemo, to bo utrdilo našo državo in storilo, da jo bodo njeni narodi ljubili in branili. Ustvarjamo federacijo, ki je pogoj za absolutno preprečevanje vsakega šovinizma, vsakega medsebojnega sovraštva. Boriti se hočemo z vsemi sredstvi proti vsem pojavom šovinizma. Ne bomo ga dovolili. Bratstvo in enotnost sta pogoj močne Jugoslavije. Naša naloga je gojiti ljudsko oblast, ki je zrasla iz te borbe, iz krvi in kosti naših najboljših sinov, izpolnjevati jo, da bo resnično ljudska, da bo v resnici predstavnica in zastopnica interesov narodov. Kolikor se bodo tu ali tam pojavile napake, jih je treba popraviti. Naše notranje življenje bomo uredili po volitvah, ki niso daleč; to jesen boste imeli vso pravico povedati, kakšno notranjo ureditev želite, ali hočete republiko ali monarhijo. To je vaša stvar, kakor bo odločila večina, tako tudi bo . . .

(Iz govora v Beli Crkvi ob četrti obletnici vstaje v Srbiji — 7. julija 1945; J. B. Tito, izbor iz del, 3. knjiga, DZS, Ljubljana 1978, str. 86—87.)

ZATIRANIM NARODOM JUGOSLAVIJE NI BILA DANA NJIHOVA NACIONALNA OSVOBODITEV Z ODLOKOM

. . . V preteklosti nisem naredil nič več kot to, kar lahko naredi človek, ki je sklenil posvetiti svoje življenje revolucionarnemu delu v korist delavskega razreda, v korist svojega ljudstva. Zdaj lahko samo nadaljujem to svoje delo pri graditvi socializma. Pri tem ne bom varčeval s svojimi močmi, kajti to je moj življenjski cilj.

V prvi temi, o nacionalnem vprašanju, ne govorim zato, ker bi se to vprašanje zdaj postavljalo pri nas v tej ali oni obliki. Ne, nacionalno vprašanje je pri nas rešeno, in sicer zelo dobro rešeno, v splošno zadovoljstvo vseh naših narodov. Rešeno je tako, kakor je učil Lenin. In v tej rešitvi nacionalnega vprašanja pri nas se zrcali značaj naše revolucije. Uspeh, ki ga dosegamo pri graditvi socializma, najmočneje potrjuje, kako pravilno je v naši državi rešeno nacionalno vprašanje. Če ne bi bilo pravilno rešeno, to se pravi, rešeno tako, kakor smo ga rešili mi, ne bi mogli graditi socializma, kajti brez notranje enotnosti, konstruktivnega bratstva in enotnosti narodov naše države, bi ne mogli države obnoviti, kaj šele izpolniti petletni plan in mnoge druge ukrepe ter doseči doslej takšne uspehe.

Pri nas smo lahko tako temeljito rešili nacionalno vprašanje zato, ker smo ga reševali revolucionarno, v procesu osvobodilne vojne, v kateri so se bojevali vsi naši narodi, v kateri je vsak narod po svojih možnostih prispeval svoj delež k splošnim naporom za osvoboditev izpod okupatorja. Niti Makedoncem niti drugim dotlej zatiranim narodom Jugoslavije ni bila dana njihova nacionalna osvoboditev z odlokom. Ne, za to nacionalno osvoboditev so se borili s puško v roki. Vloga komunistične partije je bila predvsem v tem, da je vodila to borbo in bila poroštvo, da se bo po končani vojni nacionalno vprašanje dokončno rešilo tako, kakor so ga komunisti postavljali že dolgo pred vojno in med njo. Vloga Komunistične partije je zdaj, na tej stopnji graditve socializma v tem, da postanejo pozitivni nacionalni momenti spodbuda, ne pa ovira za razvoj socializma v naši državi. Vloga Komunistične partije je zdaj v tem, da čuječe pazi, da bi se pri nobeni nacionalnosti ne pojavil in razvil nacionalni šovinizem. Komunistična partija si mora prizadevati in si prizadeva, da bodo izginili vsi negativni pojavi nacionalizma in da se ljudje vzgajajo v duhu internacionalizma.

Kateri so ti pojavi nacionalizma? Omenjam jih nekaj: 1. nacionalni egoizem, iz katerega izvirajo mnoge druge negativne poteze nacionalizma, kakor na primer težnja po osvajanju tujih dežel, težnja po zatiranju drugih narodov, težnja po gospodarskem izkoriščanju drugih narodov itd.; 2. nacionalni šovinizem, iz katerega prav tako izvirajo mnoge druge negativne poteze nacionalizma, kakor naprimer nacionalno sovraštvo, omalovaževanje drugih narodov, omalovaževanje njihove zgodovine, njihove kulture, itd., poveličevanje tistega v zgodovini, kar je bilo negativno in kar velja z našega marksističnega stališča za negativno.

(Iz govora ob razglasitvi za prvega častnega člana SAZU, 16. novembra 1948)

VSAK JE LAHKO TO KAR ČUTI, DA JE, IN NIHČE NIMA PRAVICE VSILJEVATI MU KAKŠNO NACIONALNO PRIPADNOST

Geslo »bratstvo in enotnost« bi moralo biti že preseženo, a je zaradi nekaterih protislovij v našem družbenem življenju še vedno akutalno. O čem priča to? O tem, da socialistična zavest iz takih ali drugačnih razlogov v naši državi še ni popolnoma zmagala. Če pa je socialistična zavest na nižji ravni, je teže premagovati obstoječa protislovja v družbi. Pri precejšnjem delu ljudi se socialistična zavest počasi razvija, ali pa jo ovirajo vplivi od zunaj, vnašanje tujih pojmovanj v naš družbeni razvoj oziroma vnašanje elementov idejne in stvarne dezintegracije v našo socialistično skupnost.

(Iz govora na VII. kongresu Zveze mladine Jugoslavije, 23. januarja 1963 v Beogradu)

NACIONALNE POSEBNOSTI IN TRADICIJE POMENIJO BOGASTVO NAŠEGA DRUŽBENEGA IN KULTURNEGA ŽIVLJENJA

. . . Bitko proti nacionalizmu mora mladina biti povsod, kjer živi in dela. Gotovo je enotnost mladine poglavitni pogoj, da je naša mlada generacija tako kakor v vsej naši zgodovini tudi zdaj v prvih bojnih vrstah za bratstvo in enotnost narodov Jugoslavije.

Nisem po naklučju omenil nacionalizma, ker mislim, da tudi sami veste, da takšni pojavi so. Vendar prav tako dobro poznam našo mladino in sem prepričan, da takšnim vplivom ne bo podlegla.

Pri nas se premalo govori o jugoslovanskem socialističnem patriotizmu in pri mladini se ne razvija obučtek pripadnosti jugoslovanski samoupravni socialistični skupnosti. S tem se nikakor ne zanikajo nacionalnosti in nacionalne lastnosti in tradicije, ne, te pomenijo bogastvo našega družbenega in kulturnega življenja in so pogoj za nadaljnji vsestranski razvoj.

Velika večina naših narodov misli, da nobena nacionalnost ne more napredovati brez enotnosti z vsemi narodi Jugoslavije, so pa tudi majhne skupine, ki, žal, ne mislijo tako.

Tega ne bomo dopustili in ne smemo dopustiti. Tu se mora mladina kar najbolj angažirati in lahko veliko naredi.

Tudi jaz pravim, da sem Jugoslovan. In tako bom zmeraj govoril, vendar to ne pomeni, da sem pozabil, da sem bil rojen v Zagorju, da sem po narodnosti Hrvat. Bistveno je to, kar delam in k čemur težim, in to mora biti poglavitno za slehernega našega državljana. Želimo, da je skupnost, ki obstaja dvajset let in več, čim trdnejša in da se v njej tudi pozitivne nacionalne lastnosti neovirano izražajo. Na prvem mestu mora vsekakor biti, da se čedalje bolj krepi kohezija vseh narodov in narodnosti naše države.

Nepravilno je, na primer, da se v šolah in na fakultetah zapostavlja marksizem, kajti prav tu mora sleherni mladi človek dobiti osnovo, na kateri bo naprej razvijal svojo marksistično ideološko izobrazbo. Družbeni razvoj je zapleten in brez marksistične izobrazbe ga mladi ljudje ne bodo mogli pravilno dojeti in se bojevati za najnaprednejše ideje.

Opaziti je, da so tako mlajši kakor starejši komunisti premalo učinkoviti v boju proti stališčem, ki so tuja našemu sistemu, pa naj gre za sovražna, dogmatska in nacionalistična ali druga stališča, s katerimi kdo skuša negirati samoupravljanje in samoupravi socialistični razvoj naše države . . .

(Iz govora z delegacijo Zveze mladine in Zveze študentov Jugoslavije, marca 1969)

NIKOLI NISEM BIL IN TUDI ZDAJ NISEM ZA KAKŠNO JUGOSLOVANSTVO V SMISLU USTVARITVE ENE NACIONALNOSTI

. . . Naši ljudje čutijo, da morajo komunisti zares trdneje vzeti stvari v roke in usmerjati socialistični razvoj v naši državi. Kakor je bila KPJ tista sila, ki je mogla biti gibalo najširših ljudskih množic v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji, tako je Zveza komunistov danes edina sila, ki omogoča pravilen socialistični razvoj, zdrave odnose med našimi narodi in narodnostmi ter krepitev jugoslovanske socialistične skupnosti.

Vidite, kadar gre za monolitnost naše države, ne privolim v nobene kompromise. Glede tega ne bom delal z nikomer kompromisov, dokler bom na svetu. Ni mi lahko, ko moram odkrito povedati kakšno resnico, ki koga močno prizadene. Toda odločil sem se, da se ne bom menil za to, ali se bom komu zameril ali ne. Vse dotlej, dokler bom na tem mestu, se bom dosledno zavzemal za to, za kar sem se bojeval vse življenje, za kar so se v narodnoosvobodilni vojni bojevali narodi Jugoslavije s komunisti na čelu: za enotnost naše države, za blaginjo, za graditev socializma, za neoviran razvoj samoupravljanja, za krepitev jugoslovanske socialistične skupnosti.

Kadar gre za mednacionalne odnose, je po mojem mnenju res žalostno, da se ljudje po toliko letih branijo povedati, da so Jugoslovani. Zdaj se manj govori o Jugoslaviji, več pa o federaciji. Nikoli nisem bil in tudi zdaj nisem za kakšno jugoslovanstvo v smislu ustvaritve ene nacionalnosti. Vse nacionalnosti in narodnosti morajo in morejo dobiti svoje mesto v naši federaciji, toda kot država smo vendarle — Jugoslavija. Zunaj vedo za Jugoslavijo. To vprašanje moramo jasno in pravilno postaviti med drugim tudi zaradi ugleda, ki ga Jugoslavija uživa v svetu.

(Iz govora graditeljem hidroelektrarne Đerdap, septembra 1969)

INTERESI DELAVSKEGA RAZREDA SO INTERESI NARODA, INTERESI NARODA PA SO INTERESI DELAVSKEGA RAZREDA

. . . Zgodovinskega pomena je vzpostavljanje novih odnosov v federaciji, ki pomenijo nadaljnje razvijanje in bogatitev enakopravnosti med narodi in narodnostmi oziroma med republikami in pokrajinami. To je tudi podlaga za nadaljnjo krepitev bratstva in enotnosti, socialistične solidarnosti, za nadaljnje utrjevanje naše večnacionalne skupnosti. Novi značaj federacije, kakor je bil izražen najprej v ustavnih dopolnilih in nato še v novi ustavi, izpričuje doslednost Zveze komunistov in vseh socialističnih sil, da tudi odnose med narodi in narodnostmi razvijajo na temeljih, na katerih gradimo ves družbeni sistem.

S svojo aktivnostjo med kongresom — predvsem pa z bojem za socialistično samoupravljanje — je Zveza komunistov dala močan pečat nadaljnjmu uveljavljanju in utrjevanju razrednega samoupravnega koncepta v razvijanju mednacionalnih odnosov. S tem je potrdila svojo revolucionarno doslednost pri uresničevanju nacionalne enakopravnosti ter krepitvi bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

Spremembe zaradi krepitve samoupravljanja so doživele nacionalistične sile kot izgubo svojih položajev. Zato so šle neposredno v zaostrovanje mednacionalnih odnosov z namenom, da tokove družbenega razvoja speljejo na pota buržoaznega nacionalizma in birokratskega centralizma. Tem težnjam in silam, ki so začele spodkopavati enotnost in temelje naše skupnosti, je Zveza komunistov morala napovedati brezkompromisen boj.

Na 21. seji predsedstva ZKJ je bil tem silam zadan odločilen udarec. Zmotili pa bi se, če bi menili, da je bitka proti nacionalizmu končana. Čeprav se je razredni sovražnik potuhnil, še vedno poskuša motiti naš socialistični in samoupravni razvoj. Toda nacionalizem je bil in ostal glavno oporišče protisocialističnega delovanja, zastava, pod katero se zbirajo vse protisamoupravne in reakcionarne sile. Zato se moramo nenehoma in odločno bojevati proti vsem družbenim in idejnim virom nacionalizma.

(Iz referata na X. kongresu ZKJ, marca 1974 v Beogradu)

IZ RAZGLASA CK KPJ NARODOM JUGOSLAVIJE

Narodi Jugoslavije: Srbije, Slovenije, Črne Gore, Bosne in Hercegovine, Makednoje in Vojvodine! Vsi, ki se borite in umirate v bolju za svojo neodvisnost, vedite, da bo ta boj kronan z uspehom, pa čeprav ste zdaj v bolju z močnejšim sovražnikom podlegli. Ne obupajte, še močneje strnite svoje vrste, z dvignjeno glavo pričakujte tudi najhujše udarce. Komunisti in ves delavski razred Jugoslavije bo vztrajal do končne zmage v prvih vrstah ljudskega boja proti osvajalcem. Ne obupajte niti takrat, če boste v tem boju začasno tudi podlegli, kajti iz tega krvavega imperialističnega pokola se bo rodil nov svet, za vselej bodo uničene korenine imperialističnih vojn in nacionalnega zasužnjevanja. Na resnični neodvisnosti vseh narodov Jugoslvaije bo nastala svobodna, bratska skupnost.

(sprejeto na seji CK KPJ v Zagrebu in objavljeno 15. aprila 1941. leta)

IN ENOTNOST SVOJEGA OČESA

REVOLUCIJA JE BILA ZAME NEKAJ, KAR ME JE NOSILO VSE ŽIVLJENJE

(intervju Radioteleviziji Beograd ob osemdesetletnici)

Vprašanje: Vaša revolucionarna pot se je začela pred več kot pol stoletja. Bili ste priča in udeleženec oktobrske socialistične revolucije. Opredelili ste se za revolucijo. Pristopili ste k Rdeči gardi in postali član Komunistične partije. Prosil bi vas, da poveste, kako so ti dogodki vplivali na vas.

Odgovor: Da, najprej bi rad malce popravil vaše vprašanje. Takrat nisem postal član partije. Med bivanjem v Omsku sem dobil le pristopnico, da to lahko postanem, kajti takrat sploh niso sprejemali. Takrat ni bilo kandidiranja, marveč so samo izpolnjevali pristopnice.

Sicer pa ste me vprašali, kaj je v revoluciji delovalo name, da sem jo tako sprejel. To je povsem razumljiva stavar. Bil sem socialist, pripradal sem socialističnemu delavskemu gibanju. Takrat še ni bilo komunističnega gibanja. Samo socialistično je bilo. Pripadal sem temu gibanju in ko sem se znašel sredi takih dogajanj, kakor je bila velika ruska revolucija, me je to, razumljivo, do kraja prevzelo in sem oberoč sprejel idejo o spremembi družbene biti, družbenega sistema. Zlasti zaradi tega, ker sem pred tem videl, kakšen je bil carski režim — absolutističen, zatiralski. Tako moje misli kakor moje delovanje so bile docela v skladu z mislimi in delovanjem delavskega razreda v Sovjetski zvezi, čeprav sem bil avstrijski vojni ujetnik.

Vprašanje: Po zmagi oktobrske revolucije ste nadaljevali delo v jugoslovanskem delavskem gibanju. Delali ste v zagrebški organizaciji, a seveda ne samo v njej. Bili ste eden izmed pobudnikov antifrakcijskega boja v partiji. Povejte, prosim, kako ocenjujete to obdobje, stanje v delavskem gibanju in svoje delo v njem.

Odgovor: Nisem delal samo v Zagrebu, temveč tudi v provinci. Najprej sem bil v Bjelovaru, kjer sem organiziral delavsko komunistično gibanje med kmeti. Nato sem šel v Kraljevico, kjer sem prav tako delal pri organiziranju delavcev. Tu sem dobro spoznal njihovo življenje. Nato sem šel v Smederevsko palanko. Moje bivanje v teh krajih in spoznavanje položaja in tega, da komunisti slabo sodelujejo v akcijah, čeprav so bile za to lepe možnosti, me je spodbudilo, da sem šel v Zagreb. Nekateri tovariši iz Beograda so me hoteli poslati v Kumanovo, da bi bil ondi strojnik v mlinu pri nekem komunistu, ki je bil dvajsetega leta poslanec.

Vendar sem se odločil, da pojdem v Zagreb. Tam sem postal sindikalni, nato pa partijski funkcionar. Takrat sem spoznal, da je naše delavsko komunistično gibanje tako rekoč brez pravega vodstva. Že v Beogradu sem videl, da sta dve frakciji. V Zagrebu je obstajala leva frakcija, v kateri sta imela glavno besedo Đuka Cvijić in Čopič. Frakcionaša v Beogradu sta bila Sima Marković in Ljuba Radovanović. V Beogradu me niso marali sprejeti v nobeno partijsko celico, ker sem prišel iz Zagreba in nisem pripadal nobeni frakciji. Takrat sem spoznal, da je to nemogoče stanje.

Vprašanje: Ko ste postali generalni sekretar KPJ, katere so bile prve pobude za krepitev partije?

Odgovor: Predvsem sem dobil od Kominterne nalogo, da razrešim vsa vodstva, ki so bila v tujini. Nekatera so bila v Pragi, nekatera na Dunaju, tu pa je šlo še za tehniko. Odstaviti sem moral celo vrsto ljudi: Čopiča-Senjka in celo Šmita-Parovića. To je bil čudovit komunist, čeprav je imel nekaj osebnih slabosti. Pozneje je odšel v Španijo in tam padel.

Že šestintridesetega sem dobil nalogo, da organiziram pošiljanje ljudi v Španijo. Dokler je bil Gorkić, smo pri tej zadevi delali po vseh tirih. Z njim je sodelovala Breina Voss, dobra ženska, doma iz Rige. In jo je poslal v domovino po eni liniji, jaz pa sem šel po drugi, da bi mobiliziral čimveč ljudi. Ko je zaradi nekonspirativnosti šla na črnogorski obali po zlu ladja s španskimi prostovoljci, je Kominterna krivdo za to naprtila tudi meni — čeprav je bil kriv v glavnem Gorkić — in prišel sem v preiskavo. Dejal sem, da nimam pojma o tem, ker sem delal po eni liniji, to pa je teklo po drugi. Na to so mi rekli, da sem kot organizacijski sekretar, in ne le organizacijski, odgovoren za vse, kar se dogaja v Jugoslaviji. Odgovoril sem: če je tako — sprejemam, kaj morem drugega.

Vprašanje: Kot revolucionar ste doživeli tudi precej težkih trenutkov. Eden izmed njih je tudi spor z Informbirojem, ko ste skupno z vsemi jugoslovanskimi komunisti doživeli nove preizkušnje. V čem vidite največje reperkusije tega boja na odnose med komunističnimi partijami in socialističnimi državami?

Odgovor: Popolnoma razumljivo je, da je za komunista morda najtežji trenutek v življenju, ko pride do tega, da se poruši v njem vse tisto, v kar je veroval in na čemer je gradil samega sebe. Tedaj se je bilo treba ovedeti in, premisliti, kaj vse lahko to pomeni. Povedati moram, da sem veliko premišljal. Težko se mi je bilo odločiti. Toda v meni se je prelomilo, zlasti zaradi arogantnosti tistih pisem in obtožb, ki so jih vrgli na našo partijo in na naše vodstvo po vsem, kar smo v krvavem boju naredili zase in za Sovjetsko zvezo, ki nam je bila svetinja. Kajti naši ljudje so umirali s Stalinovim imenom na ustih. Veste, to ni bil samo šok, to je bilo nekaj mnogo globljega. Premišljal sem, kam to pelje in kaj utegne nastati iz tega. Tedaj sem prvič rekel: tu je nekaj, za kar je vredno živeti in se bojevati: da človek ne zapusti ideje marksizma in leninizma, da ostane komunist, borec za pravice in enakopravnost med socialističnimi državami in komunističnimi partijami. To sem tudi napisal v prvem osnutku pisma; na koncu sem namreč napisal, da gre za vprašanje enakopravnosti in nadaljnjega razvoja socializma. Jaz sem to že takrat tako dojel. Le da so mi to Đilas in še nekateri, ki so pismo pozneje nekoliko redigirali — črtali. Toda jaz imam izvirnik.

Seveda mi je bilo takrat hudo, saj mi je rusko ljudstvo nadvse pri srcu. Tam sem vendarle živel šest let, mnogo doživel in mnogo pretrpel. Z revolucijo pa sem živel tudi pozneje. Revolucija je bila zame nekaj, kar me je nosilo vse življenje do danes. Oktobrska revolucija ni bila navadna revolucija, rusko ljudstvo pa je bilo zelo dobro ljudstvo. Toda mnogi moji tovariši, ki so bili prav tako tam, vendar niso bili ravno tako globoko prežeti z življenjem sovjetskega ljudstva kot jaz, so to doživeli nekoliko drugače. In so prišli k meni in vprašali: kaj pa zdaj? Nič — sem odgovoril, zdaj je vredno živeti in se bojevati. Moramo se bojevati proti temu, moramo vztrajati pri svojem. Če se zavedamo, da nismo ničesar naredili, da bi morali priti do tega, kar so zdaj izkonstruirali — tedaj moramo kot komunisti do konca ostati zvesti sebi. In nisem se zmotil. Uživali smo podporo velikanske večine. Pokleknili so le posamezniki, omahljivi značaji, kakor je bil na primer načelnik štaba Arsa Jovanovič. Sicer pa ni bil komunist. Svoj čas je celo preganjal komuniste.

Nekateri izmed tistih mladeničev, ki smo jih poslali v Sovjetsko zvezo na specializacijo, so mislili, da je njihova prihodnost tam. In so ostali tam bolj zaradi tega, ne pa zato, ker bi idejno izgubili vero v nas. Nekateri morda že. Tisti, ki so pobegnili od nas, pa so omahljivi značaji, ki so jih vodile njihove osebne ambicije, želje, da bi se nekako izkazali, predstavili kot nasprotniki in si pridobili kakšen položaj.

Vidite, to so bili zelo težki trenutki. Tedaj smo sklenili, da ne pojdem v Bukarešto in ne v Kijev. Spoznal sem, kaj bi to pomenilo. Že res, da sem zdavnaj izplačal svoje življenje, lahko bi šel tja in tam umrl, ko bi to bilo v korist. Vedel pa sem, da ne bo v korist, marveč da bi takrat šele nastala tragedija.

Spominjam se tudi, kako je prišel k meni — naj to mimogrede omenim — med pripravami resolucije in sestanka Mašetov, mladinec, enkavedejevec, ki se je naglo vzpenjal, napredoval. Prišel je v mojo pisarno, v Užiško ulico in mi prinesel kratko pismo — zdaj se ne spomnim, kdo ga je podpisal — s pozivom, naj pridem s svojimi tovariši na sestanek v Kijev. Pa takoj pomislim sam pri sebi: kakšna razlika je, da bi šel v Kijev ali Moskvo in pozneje v Bukarešto. To je že bilo prvo, kar se mi je zdelo sumljivo. Dejal sem: Njet, ne pojdem. Rekel sem, da smo obtoženi, da nas pozivajo na zatožno klop, a ne vemo zakaj.

Prav takrat pa se je zgodilo še nekaj. Na steni v moji pisarni sta viseli dve sliki: Leninova in Stalinova. In malo prej, preden je vstopil Mašetov, je žebelj, na katerem je visela Stalinova slika, popustil in slika je padla in ostala na omari, prislonjena ob steno. Ta je to takoj opazil in že je pomislil, da sem portret snel, da pa se mi ga še ni posrečilo skriti. Vendar je bilo vse golo naključje.

Bili so torej vsakršni poskusi, da bi nas spravili tja. Pa nismo šli in popolnoma prav smo ravnali. To so bili težki trenutki.

Vprašanje: Takrat smo izbrali pot samoupravljanja, ki je uzakonjena in se je začela uresničevati tisoč devetsto petdesetega leta. To je bila brez dvoma novost v sodobnem delavskem gibanju... Kako se je pri nas oblikovala ideja o uvedbi samoupravljanja?

Odgovor: Prizadevali smo si sprejeti čimveč elementov marksistične znanosti v svojo prakso, v svoje življenje. V tistem času smo imeli veliko težav na raznih področjih. Premišljali smo, kako bi dali kar največ impulza in energije našemu delovnemu človeku. In kako drugače, kakor če mu damo možnosti, da že danes uporablja marksistična načela, čeprav še nismo imeli materialne podlage. Toda naj jo delovni človek zdaj sam ustvarja. To so bili osnovni elementi za hitrejši razvoj pri nas in za razvijanje široke iniciativnosti delovnih ljudi.

Vprašanje: V čem vidite poseben pomen socialističnega samoupravljanja v mnogonacionalni skupnosti, kakršna je Jugoslavija?

Odgovor: V samoupravljanju vidim faktor, ki močno deluje na notranjo kohezijo. Pred več leti sem premišljal o tem, da v mnogonacionalni državi ni tako lahko ustvariti dolgotrajne kohezije. Mislim pa, da je smer, ki jo imamo, se pravi samoupravljanje, tista sila, ki bo ohranila Jugoslavijo kot enotno državo.

Vprašanje: Čeprav ste v zadnjem času o tem večkrat govorili, vas prosim, da poveste kaj o Zvezi komunistov danes in o njenem delovanju v razmerah čedalje bolj razvitega samoupravljanja.

Odgovor: Zveza komunistov ima danes — ko naj se popolnoma uresniči vrednost samoupravljanja, ko bo delavski razred imel vse tisto, kar mu je z ustavo zajamčeno, ko bo osnovni faktor naše družbe postal proizvajalec vseh dobrin — mnogo bolj zapleten položaj. Toda zaradi vsega tega je tudi vredno, da se kar najbolj angažira. Zato sem tudi predlagal določeno reorganizacijo v tem smislu, da se partijske organizacije prilagodijo današnjim potrebam samoupravljalske družbe. Zveza komunistov mora delovati v vseh okoljih in v vseh sferah, vendar ne kot ukazovalka, marveč kot faktor, ki pravilno usmerja naš socialistični razvoj. To pa mora biti nekaj več od tistega, kar je bilo sprejeto na šestem kongresu, se pravi, da bi bila Zveza komunistov samo nekakšna usmerjevalna sila. Lahko pa rečem, da je bilo to usmerjanje do nedavna, do osmega kongresa, prav slabo.

Ko pa sem zdaj obiskoval nekatere kraje, sem videl, da se organizacije prilagajajo našim potrebam. Organizacije Zveze komunistov z več sto člani, in celo do tisoč članov, niso živele polnega partijskega življenja. Od časa do časa so imele sestanke, na njih sta govorila dva ali trije, in to so potlej nekateri sprejeli, drugi ne, itd.

Organizacije morajo delovati na vseh sektorjih in se ukvarjati z vsemi problemi, tako da sodelujejo pri tem vsi člani. To velja v prvi vrsti za organizacije v proizvodnji, katerih delovanje se mora čutiti na širšem družbenem področju. Ulične, množične organizacije ne morejo samo idejno dovolj narediti. Bolj se morajo ukvarjati z vprašanji idejnopolitičnega dviganja. Povedati moram, da je delo pri idejnem vzgajanju komunistov precej zakrnelo. To bi morali zlasti komunisti na univerzah bolj upoštevati.

Vprašanje: Kako ste doživljali ločitve s svojimi dolgoletnimi sodelavci?

Odgovor: Težko. Kidričev odhod me je zelo prizadel. In tudi slovo od Milentija. Hudo je bilo: komaj nekaj ur prej se mi je zdel zdrav, pogovarjala sva se in naenkrat — ni ga več. Ali na primer Moša Pijade. Zaprepaden sem bil, ko sem dobil vest iz Pariza, da Moše ni več. Nisem vedel, da je imel infarkt. Imel sem ga za zelo žilavega človeka in takšen je tudi bil. Zelo hudo mi je bilo. Mnogokaj sva skupno preživela, na robiji in v vojni.

In tako cela vrsta ljudi. Težko mi je bilo, ko sem v vojni gledal, kako so padali ljudje. Najtežje pa mi je bilo gledati, kako so umirali otroci, dečki, deklice, niso še tako rekoč stopili v življenje, pa so že umirali. To so bile strašne stvari.

Vprašanje: Nekateri vaši sodelavci so odšli tudi zaradi konflikta z linijo partije.

Odgovor: Vidite, pa vseeno nisem nikoli čutil kakšnega sovraštva do njih. Zmeraj se spominjam tistega, kar je bilo prej. Zame je to prej bila nekakšna bridkost, presenečenje — kako je mogoče kaj takega, zakaj? Če ima kaj na duši — pa se pogovoriva. Veste, hudo je, ko vam odhajajo...

KAKOR JE JUGOSLAVIJA SUVERENA IN NEODVISNA, TAKO SO V VSAKI NAŠI REPUBLIKI NARODI, KI TAM ŽIVIJO, GOSPODARJI NA SVOJI ZEMLJI

... Zdaj vidimo, kaj želi naše ljudstvo. Živeti želi v skupnosti, in to ne glede na šest republik, ne glede na to, da imajo te zdaj številne pristojnosti, ki jih prej niso imele. V takšni družbi, kakršna je naša, mnogonacionalna in socialistična, se je pokazalo, da je zelo občutljiva stvar, kako v njej urediti notranje odnose. Takšna družba se ne more držati skupaj na podlagi nekakšne centralistične smeri in tako ne more ustvarjati duha enotnosti. Zato se urejanje tega vprašanja lotevamo z drugačnih pozicij, tj. da se vsakdo čuti enakopravnega, da nihče ne čuti pritiska večjega, močnejšega itd., marveč da je vsakteri svoj popoln gospodar. Kakor je vsa Jugoslavija suverena in neodvisna, tako so v vsaki republiki narodi, ki tam živijo, gospodarji na svoji zemlji. Hkrati se ustvarja nova oblika enotnosti, ki se je naši ljudje danes čedalje bolj zavedajo, prav tako pa se zavedajo, da edino takšna Jugoslavija more obstajati kot skupnost vseh nas...

Pogosto govorim o razredni naravi naše skupnosti, o samoupravljanju, ki daje oznako naši družbi, ki je tako rekoč podoba naše družbe. To je danes najbolj bistveno in zato moramo iti po poti krepitve samoupravljanja, vloge samoupravljanja delavskega razreda. Tovariši, med delavski razred, med samoupravljalce ne štejem samo delavca v tovarni z nizkimi prejemki, marveč tudi intelektualca, pošteno socialistično inteligenco, inženirje in vse, ki ustvarjajo, ki proizvajajo. Vsi ti spadajo med samoupravljalce, med delavski razred, ki je bistveni dejavnik naše družbene skupnosti.

O tem se je malo govorilo. Malo se je govorilo tudi zaradi tega, ker se je precej dolgo preprečevalo, da bi delavski razred, samoupravljalci, kolektivi v tovarnah, dobili pravice, ki so bile začrtane v ustavi, niso pa bile izdelane. Zdaj to zajemata dopolnili XXI in XXII in je treba naprej spopolnjevati. Pri tem je še zmeraj odpor, vendar ga moramo dokončno zlomiti. Ne smemo dovoliti, da bi se delavski razred, samoupravljalci, kolektivi razočarali nad politiko, za katero smo se odločili. Ta politika je jasna v številnih naših dokumentih, vendar mora postati kri in meso vsega našega samoupravljanja. To, kar smo začrtali in obljubili, moramo uresničiti v praksi.

Zato moramo krepiti pozicijo proizvajalcev in s tem seznanjati naše delovne ljudi. Prav tako ne smemo posploševati ali dramatizirati izpadov posameznikov, vendar se je proti njim treba bojevati. To je naloga tudi vaše organizacije, zlasti še komunistov. Naj odkrito povem — položaj po mojem mnenju ni tak, kakor ga nekateri prikazujejo. Vendar se včasih ne strinjam tudi z ravnanjem nekaterih vodilnih ljudi in z njihovimi precej neodgovornimi izjavami. Dogajalo se je, da so začeli pozabljati, da smo Jugoslavija. Govorili so o republiki, o Jugoslaviji pa so molčali. Skoraj sramota je bilo priznati, da si Jugoslovan. Zase pravim: Jugoslovan sem in nič drugega ne morem biti. Jugoslovan sem tako po svojih obveznostih, po svojem položaju, pa tudi po svojem duhu. Vendar nisem zatajil, da sem rojen na Hrvatskem. Zakaj naj bi poudarjal, da sem Hrvat. Odrastel sem v Jugoslaviji, v okolju delavskega razreda. Takšnih pa je na stotisoče.

Zatorej po tolikih letih hudih preskušenj, in po vsem, kar smo pretrpeli, zdaj ne moremo dovoliti, da bi posamezniki ob hujskanju od zunaj lahko pljuvali na vse, kar smo ustvarili. Ni mogoče pozabiti, postavimo, v teh pokrajinah — Liki, Kordunu itd. — da so ustaši nekoč z bajoneti metali otroke v ogenj. Tega ni mogoče. Dalje, ali lahko dovolimo, da bi zdaj kdo prepeval razne šovinistične pesmi? Ne moremo. To pa so počeli posamezniki in proti njim se moramo boriti. Ne smemo dovoliti, da bi se to spremenilo v kugo, ki bi utegnila zapeljati naše poštene ljudi, naše ljudstvo in bi spet razvenela nekakšno nacionalno sovraštvo. Boj zoper take posameznike mora biti oster. Natančno je treba videti, kje so izvori, in jih onemogočiti. Spremljam to streljanje v tisku in v raznih govorih in mi je zelo hudo, da se kaj takega dogaja. Po toliko letih se moramo spet ukvarjati s takšnimi stvarmi. Toda če tega ne bi delali, če bi dopustili, da bi šlo tako naprej, tedaj bi se danes ali jutri utegnili znajti v težavnem položaju. Menda se ne bomo ponovno borili za enotnost, ki smo si jo s toliko krvi že enkrat izbojevali.

Vse naše organizacije — organizacije rezervnih oficirjev, borcev, ki so na svojih plečih nosili vojno, Socialistična zveza in druge — so dolžne delovati v tej smeri, da se taki pojavi onemogočijo. Žalostno je, ker smo dovolili, celo v Zvezi komunistov — da posamezniki ali skupine delujejo proti nam, proti našemu socialističnemu razvoju. Ti bi hoteli, da pridejo drugi ljudje, da pride nekaj „novega". Toda to „novo" bi bila vrnitev nazaj, vrnitev na staro, tega pa ne bomo dovolili.

Sem tako proti srbskim kakor proti hrvatskim nacionalistom, ki skušajo to vnašati. Pa so takšni. Le da jih ni tako veliko, kakor se pripoveduje. Posamezniki lahko iz določenih gospodarskih ali drugih razlogov zanašajo nemir, obtoževanje, medsebojno sovraštvo itd. Tisti, ki so mi rekli, da tega ni, to najbolje vedo. Dogaja se, da včasih v krčmi, ko se kateri napije, pripoveduje, čveka in poje. Takšne je treba iztrezniti in jim preprečiti, da bi zastrupljali odnose. To so pač zgolj posamični primeri, to ni sovraštvo med narodi. To je poskus posameznikov, da bi razpihovali nacionalno sovraštvo...

Še enkrat se vračam k vprašanju bratstva in enotnosti. Ne dovolite, da bi nam to posamezniki podirali, poskrbite, da bomo vedeli, kdo so ti ljudje. Ko pa bomo natančno vedeli, kdo so, naj bo jasno, da se jim to ne bo več dovolilo. Če jih politično ni mogoče prepričati, se bomo zatekli k administrativnim ukrepom — na podlagi ustave in naših zakonov. Takim mora biti jasno, da tega ne smejo delati, da se morajo obnašati, kakor treba — najsi bo to Hrvat, Srb, Musliman, Slovenec, Makedonec ali kdorkoli. Hočemo biti ena, socialistična družba in vse naše aktivnosti morajo biti naravnane v smeri, da se bo socializem čim hitreje razvijal. V prvi vrsti so funkcionarji odgovorni, da delajo za to in da preprečujejo ekscese. Mislim pa, da je najmanj dovoljeno, da bi bili samo vmešani v to. Funkcionarji morajo upoštevati ne samo svoje delovno območje, temveč vso republiko, vso državo, kot komunisti pa tudi kot funkcionarji morajo skrbeti za vse to.

(Iz govora ob manevrih „Svoboda 71" oktobra 1971)

ZK — PARTIJA, KONCEPT, KRITIKA

Sam sem prvi govoril o odmiranju partije, o odmiranju zveze, nisem pa rekel, naj se to zgod že čez 6 mesecev, čez leto ali dve, marveč da je to dolgotrajen proces. Dokler ne bo tudi poslednji razredni sovražnik onemogočen, dokler ne bo socialistična zavest zajela najširših množic naših državljanov, dotlej tudi odmiranja oziroma likvidacije Zveze komunistov ne more biti, ker je Zveza komunistov odgovorna za uresničevanje pridobitev revolucije, kot je bila med revolucijo odgovorna za njeno zmago. Zveza mora obstajati in ne le obstajati, temveč se tudi idejno krepiti, da se bo zavedala svoje velikanske vloge.

Iz govora na III. izrednem plenumu CK ZKJ, 16. januarja 1954

. . . v delu partijskih organizacij po podjetjih je opaziti tendenco enostranosti. To ima svoje slabe strani, ker se pri tem zanemarja idejnopolitično delo in razni drugi problemi, ki so pomembni s stališča naših družbenih potreb. Partijske organizacije v tovarnah in podjetjih morajo znati pritegniti delavce in jih zainteresirati za vsa družbena vprašanja. Delovni načrt je treba postaviti mnogo širše. Delavci se morajo seznaniti s celotno linijo partijske politike, z načeli, za katera se partija bori, itd.

Sedaj, ko ne bo več kandidatskega staža, bo posebnega pomena bolj sistematično delo z množicami delavcev, da bi se vključevali v partijo. V zvezi z njihovim idejnopolitičnim in gospodarskim izobraževanjem je potrebno zavreči naziranje, da delavci ne morejo dojeti zapletenih gospodarskih problemov v celoti, da je zanje teoretična izobrazba pretežka reč itd. Prav sedaj, ko delavci sami upravljajo podjetja, bi bilo napačno omejevati se na vzgojo in usposabljanje ozkega kroga delavcev, marveč je to treba razširiti na čedalje večji krog delovnih ljudi. Zato se seveda zahteva tudi boljša kvaliteta idejnega in političnega dela ter zmožnost članov partije za to delo. Pogosta praksa, da ostaja idejnopolitično delo samo med člani partije, je vseskozi napačna in jo je treba odpraviti.

Iz referata na VI. kongresu KPJ, Zagreb, 3. novembra 1952

Vaša naloga, mladi komunisti in ljudska mladina, pa je onemogočiti tiste sovražne sile, ki hočejo spraviti naš mladi rod na staro pot, ki ga hočejo odtrgati od življenja in sedanjosti v današnji Jugoslaviji, odvrniti s poti socializma. Zato ste vi, mladi komunisti, tisti, ki morate s krepko roko voditi po poti socializma vso našo mlado generacijo. Vi morate biti prvi pri vzgajanju naše mladine v socialističnem duhu, v duhu Marxovega, Engelsovega in Leninovega nauka . . .

. . . Naš mladi rod mora biti vzgojen tako, da bo resnicoljuben, da bo ljubil pravičnost in si pridobil lastnosti, ki jih mora imeti komunist.

Iz govora na IV. kongresu SKOJ, Beograd, 15. oktobra 1948

. . . naša partija je lahko vzdržala vse te napade na svojo enotnost: prvič, ker se je njeno članstvo prekalilo v surovi borbi osvobodilne vojne in v revolucionarni borbi; drugič, ker je naša partija v dolgoletni borbi čistila svoje vrste in se pripravljala na najtežje dogodke, da bi jih obvladala; tretjič, ker je z bojševiško partijo naša partija izvršila največja revolucionarna dejanja; četrtič, ker se naša partija naslanja na tako množično politično organizacijo, kakršna je naša Ljudska fronta; petič, ker je naša partija v svoji praksi od leta 1937 pa do danes imela v osnovi pravilno linijo pri vseh vprašanjih in ji je zaradi tega uspelo uresničiti to svojo linijo; šestič, ker je vsakemu članu naše partije, in ne samo članom partije, ampak vsem delovnim državljanom naše države jasno, da se naša partija ne odmika od linije marksizma-leninizma, temveč vodi našo državo dosledno v socializem; sedmič, ker se člani naše partije globoko zavedajo, kaj pomeni enotnost partijskih vrst za uspešno zgraditev socialima v naši državi . . .

Za to, za enotnost naše partije, skrbite vsak dan! Nikomur ne dovolite, da bi razbijal naše prtijske vrste, pa naj bo kdorkoli! Vedite, da je to sovražno dejanje ne samo zoper našo partijo, ampak tudi zoper naše narode. Bodite, budni in neusmiljeni do vsakogar, ki bi to poskušal . . .

. . . mnogi vodilni tovariši, člani partije, ne žive polnega partijskega življenja, se pravi, ne delajo v osnovnih partijskih organizacijah. To je seveda nepravilno, kajti takšni tovariši zgubljajo ne samo stik z življenjem in delom osnovnih partijskih organizacij, marveč polagoma tudi partijsko miselnost, ki se ne poraja sama ob sebi, ampak se pridobiva v vsakdanjem partijskem življenju. Ta partijska miselnost pa se potem pozitivno zrcali v delu članov partije, in sicer pri tistih dolžnostih in funkcijah gospodarske, državne ali politične narave, ki jih morajo opravljati.

Poudarjam, tovariši in tovarišice, da to niso majhne stvari. Naša partija mora delati v zelo neugodnih razmerah in zavojo tega je nujno, da vladata v njej partijska disciplina in pravo partijsko življenje. Tovariši in tovarišice, zlasti negujte iskreno tovarištvo, ki nam je bilo v najhujših časih osvobodilne vojne vselej najmočnejša moralna opora. Takšno iskreno tovarištvo potrebujemo prav tako tudi danes, ko se naša partija bori za to, da bi obvladala nezaslišano težke naloge.

Iz govora na drugem kongresu Komunistične partije Srbije
Beograd, 21. januarja 1949.

Pri izvajanju sklepov, ki ste jih sprejeli, in pri izvajanju sklepov, ki jih je sprejel kongres KPJ, je posebno pomemben način vodstva, to je vprašanje, kako je treba voditi. Vloga komunistov pri vodstvu naše države vam je znana, toda vprašanje načina vodenja, vprašanje, kako morajo komunisti voditi graditev socializma in uresničevati petletni plan, ni tako preprosto. Tovariši in tovarišice, pogosto sem govoril, da se moramo učiti. Učiti moramo množice, moramo pa se tudi sami učiti od množic. Ko sem na primer potoval skozi nekatere naše kraje in vasi sem videl, da se lahko naučimo mnogo stvari od naših delovnih ljudi na deželi od naših kmetov. Seveda gre za to, kako se lotimo tega vprašanja, kako sprejmemo kritiko delovnega ljudstva na deželi ali našega delovnega ljudstva v podjetjih, rudnikih, tovarnah itd. Jasno je, da so kritike pravične in nepravične. Če se oziramo le na nepravično kritiko in potem zanikamo vse, kar govorijo na deželi, se ne bomo ničesar naučili. Gledali bomo, da izvemo le to, kar mislimo sami, da je prav; ni pa zmerom pravilno samo to, kar mislimo mi — če vemo, kaj se dela, to je, kaj se dogaja spodaj.

Opazil sem, da nekateri tovariši voditelji ne poznajo dovolj naših ljudi, ne razumejo dovolj našega ljudstva, naših delovnih ljudi, naših delavcev in kmetov in jih ne jemljejo take, kakršni so, z vsemi njihovimi slabosti in pomanjkljivostmi, še neprevzgojene, torej še z močnimi ostanki starega gledanja na svet in družbo. Seveda bodo pri svojem pripovedovanju postavili mnogo stvari nepravilno, povedali pa bodo tudi mnogo resnic. Mi pa moramo upoštevati to resnico in to, kar je prav, ter si prizadevati, da odpravimo vse, kar ni dobro.

. . . Tu se bom dotaknil z nekaj besedami tudi vprašanja preskrbe naših narodov. Nas komuniste seveda najbolj zanima uspešno uresničevanje našega plana v vseh panogah našega gospodarstva. Zanima nas, koliko odstotno smo izpolnili naš plan, koliko smo sezidali tovarn, koliko kilometrov avtomobilske ceste in drugih cest smo napravili, koliko smo posejali — skratka, zanima nas to, kar želimo doseči. Premalo pa se zanimamo za ljudi, ki se trudijo pri tej graditvi, za ljudi kot ljudi z vsemi njihovimi slabostmi. To je, ne zanima nas zmerom njihovo osebno življenje, kako živijo in delajo in kakšne posledice ima to zanje same in za njihovo bližnjo okolico.

. . . Ljudem je treba pojasnjevati, ne ukazovati, ampak vztrajno pojasnjevati. Ljudstvu ukazovati ni pravilno. Ukazovati je mogoče vojski in drugim uniformiranim oddelkom, toda ljudstvu ne. Ljudstvo je navajeno, da se mu pojasnjuje. Komunisti pa morajo imeti to lastnost, da jim ne bo nikoli presedalo ljudstvu pojasnjevati, za kaj gre, v čem so naše težave. Odkrito vam povem, tovariši in tovarišice, da naši ljudje, naši kmetje, delovni kmetje — ne bom govoril o različnih bogataših — razumejo, če jim stvar temeljito pojasnimo. Zato bodite neutrudni pri vodstvu ljudskih množic, pri velikih gospodarskih nalogah, ki jih imamo.

Isto velja za delavce. Nimajo še vsi delavci enake razredne zavesti. Kajti med njimi so tudi kmetje z vsemi svojimi značilnostmi, na pol kmetje. Res je, da imamo tudi poklicne delavce, cela pokolenja delavcev, vendar je teh še zelo malo v primeri s tistimi delavci, ki se stekajo danes v naša podjetja. Naši delavci v Jugoslaviji se zelo trudijo. Vse kar ustvarjamo, ustvarjajo naši delavci s svojimi delavnimi rokami in ta veličastna graditev v vsej naši državi nas velja velikanskih naporov in trpljenja. To delajo naši delovni ljudje. Vendar je pri tem tudi mnogo slabosti, kakor je na primer velika fluktuacija delavcev. Napravili smo plan, petletni plan, razdeljen na letne plane, potem je napravila tudi vsaka republika svoj plan, okraji pa svoje. Vendar še nikoli nismo dovolj resno premislili vprašanja delovne sile, to je ljudi, kje bomo vzeli delovno silo, s katero bomo plan izpolnili. Zato moramo vztrajno in neutrudno pojasnjevati ljudem pomen vseh teh težav in potreb. Ni dovolj napraviti plan, zaposliti toliko in toliko delavcev, si delavce med seboj jemati z dviganjem plač itd. Premeščanje delovne sile z enega področja na drugo še ni rešitev. Delavcem moramo ustvariti dobre pogoje, ki niso samo v visokih plačah, ampak jim moramo omogočiti, da bodo živeli kulturno, delavca vredno življenje, s čimer jih bomo privezali na tisto delo . . .

. . . Rekel sem: prva je enotnost naših vrst, naše partije in naših narodov, potem pa bo prišlo tudi vse drugo. Prav tako pa je tudi potreben organizacijski smisel v gospodarskem pogledu. Ljudje morajo vedeti, kako se bodo lotili določenega dela in kako ga bodo opravili.

Tu bom omenil nekaj, kar je tudi zelo pomembno. Mislim na tiste elemente v naši državi, ki nam v kolo naše socialistične graditve vtikajo palice; to so kapitalistični elementi oziroma njihovi ostanki. Vem, da bo kdo rekel, da govorim o tem vprašanju zaradi resolucije informbiroja. Vendar je znano, da nismo tega nikoli zanikali, da nismo nikoli trdili, da tega ne bomo imeli. Toda šli smo postopoma naprej. Vedeli smo, da se bo nekega dne to vprašanje še bolj zaostrilo. Toda pripravili smo se in se ga lotili organizirani in pripravljeni, tako da bo zmaga neizogibno naša, ne pa teh kapitalističnih elementov na vasi. Kaj je to, na čemer temelji naše prepričanje, da bomo zmagali? Zmagali bomo zaradi enotnosti ljudstva, ki je izražena v Ljudski fronti, v organizaciji, ki je velikanskega pomena. Komunistična partija je vodilni odred v naši državi, najnaprednejši del delavskega razreda, vodilni del delavskega razreda kot najzavednejšega dela našega ljudstva sploh . . .

. . . . Vprašanje, kako bomo uničili razrednega sovražnika, tovariši, je odvisno od taktike. Kaj je uspešnejše: napasti naravnost in doživeti neuspeh, ali najprej dati možnost takim, da sprevidijo, da bodo morali nekega dne položiti orožje? . . .

. . . Toda dovolite mi, da spregovorim nekaj besedi še o neznatni peščici ljudi, ki so si vtepli v glavo, da so nekaki marksistični ideologi v naši državi in mislijo, da si lahko v tem splošnem velikanskem naporu dovolimo med seboj modrovati o tem, ali je naša pot pravilna ali ne, ali delamo pravilno ali ne, tako da bi se preprosto spremenili v nekak splošni diskusijski klub, da bi vse opustili, kar smo doslej naredili, in da bi začeli znova — drugače . . .

. . . Proti kapitalističnim elementom, proti kapitalističnemu buržoaznemu razredu se nam ni potrebno boriti z lažjo, ampak z resnico. Resnica je, da je kapitalistični sistem izkoriščevalski, in mi ga ljudstvu tudi tako prikazujemo. Z dejstvi, z golimi dejstvi dokazujemo, tako da ljudstvo to razume. Povsod, tovariši, kjer se razvija revolucionarno gibanje, lahko napreduje samo, če gre po poti resnice, nikakor pa ne, če uporablja laži . . .

Iz govora na II. kongresu KP Hrvatske, Zagreb, 26. novembra 1948

. . . Seveda pa družbena protislovja vplivajo tudi na mladinske vrste. Četudi mladina dozoreva in se vzgaja v socialistični družbi, bi bilo napačno, če bi njeno zavest idealizirali in menili, da je imuna za poglede in obnašanje, ki so tuji socializmu. Zato morajo biti vsa vprašanja družbenega položaja, vloge in aktivnosti mladine, še zlasti pa njene vzgoje, še bolj kakor doslej v središču pozornosti Zveze komunistov . . .

Mladina mora spoznavati in razvijati naše revolucionarne tradicije. S tem se mladi rodovi povezujejo z najsvetlejšimi pridobitvami socialistične revolucije, v kateri je imela mladina veliko vlogo. Negovanje revolucionarnih tradicij med mladimi ljudmi pa je tudi seznanjanje z delom njihovih vrstnikov. Trajne vrednote naše revolucije so neizčrpen vir socialistične vzgoje mladine — za krepitev bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, jugoslovanskega socialističnega patriotizma, internacionalizma, borbenosti in samozatajevanja.

Dejstvo je, da se številne resne slabosti, ki že leta obstajajo v Zvezi mladine in Zvezi študentov, počasi premagujejo. V teh organizacijah še vedno prevladuje forumski način dela. Posebej bi opozoril na to, da se interesi in problemi delavske mladine ne kažejo dovolj v akcijah Zveze mladine. Poleg tega so še vedno navzoče želje po ločevanju intelektualne mladine od delavske mladine. Na ta pojav smo opozarjali že prej. Toda še vedno je navzoč, zato mora Zveza komunistov o tem resno razmisliti . . .

. . . Krepitev vodilne vloge Zveze komunistov smo poudarjali kot našo stalno nalogo v vseh obdobjih revolucije. Da pa bi v tem uspeli, ni dovolj samo hoteti in o tem govoriti, marveč je treba hkrati tudi dojeti, da bo Zveza komunistov Jugoslavije imela takšno vlogo samo tedaj, če bo vedno znova pridobivala zaupanje delavskega razreda in sploh delovnih ljudi. To zaupanje pa bo pridobivala samo tedaj, če bo na sleherni razvojni stopnji znala delovnim ljudem kazati pota in opozarjati na sredstva boja za vedno boljše in svobodnejše življenje v socialističnih proizvodnih odnosih, če bo znala metode in oblike svojega boja in akcij usklajevati z objektivnimi razmerami. Brez tega ne bi bili zmagali v narodnoosvobodilni vojni in tudi ne bi bili dosegli odločilnih uspehov v povojni obnovi in graditvi države, pri razvijanju socialističnih samoupravnih odnosov. Poudarjali smo, in to najbolje potrjujejo naše bogate revolucionarne izkušnje, da je Zveza komunistov uresničevala svojo vlogo samo v boju za razvijanje revolucije, za poglabljanje socialističnega samoupravljanja oziroma za krepitev vpliva delavskega razreda in njegovega položaja kot vladajoče ekonomske in politične sile . . .

. . . Naj tu še posebej poudarim, da delavci takrat, kadar se srečujejo z odstopanji od revolucionarno razredne usmerjenosti, od razrednih interesov, ne smejo zapuščati vrst Zveze komunistov. Nasprotno, to naj jih še bolj spodbudi, da se bojujejo proti takšnim negativnim težnjam v Zvezi komunistov in v družbi. Organizacije in vodstva Zveze komunistov morajo biti idejnopolitično veliko bolj občutljiva za vsa stališča in zahteve delavcev, zlasti še za njihove kritike, ker se je pokazalo, da so imeli delavci največkrat prav. Ko bi tako bolj delali že doslej, bi delavci v manjšem številu zapuščali Zvezo komunistov.

Delavski razred je gonilna sila socialistične revolucije. Njegova revolucionarnost je vsebovana v njegovi družbeni biti. Pri tem velja poudariti, da tudi tehnična in druga ustvarjalna ter delovna inteligenca, ki je vključena v socialistične proizvodne odnose v okviru samoupravno združenega dela in na podlagi načela delitve po delu, sestavlja delavski razred. Uspeh revolucije je dalje odvisen tudi od širine razredne zveze, to je od zveze in sodelovanja delavskega razreda s kmeti in vsemi ljudmi, ki žive od svojega dela, torej s tistimi socialnimi silami, ki svoj interes prav tako najdejo v premagovanju kapitalističnih odnosov. V vsem tem je bistvena kvaliteta avantgardne organizacije, bistveno je, koliko je usposobljen za svojo zgodovinsko nalogo. Revolucionarna organizacija pa bo toliko bolj učinkovita, kolikor bolj bo povezana z delavskim razredom in drugimi delovnimi ljudmi, kolikor bo z vso svojo dejavnostjo izražala resnične razredne interese . . .

. . . Seveda pa delavska večina v ZKJ sama od sebe še ne daje revolucionarnega obeležja politiki Zveze komunistov. Vsi vemo, da obstajajo na svetu partije in sindikati z delavsko večino, ki pa ne vodijo razredne politike. Toda če obstajajo v ZKJ sile z revolucionarno socialistično zavestjo, zasnovano na znanstvenem socializmu, marksizmu, leninizmu in vseh dosedanjih pridobitvah socialistične misli in prakse, potem bo delavska večina zagotovila tem silam moč za akcijo. Nasprotno pa bo prevladujoči vpliv malomeščanskih in tehnobirokratskih slojev v ZKJ odrival in zaviral te sile, tako da bo revolucionarna avantgarda izgubila stik s svojo razredno podlago. Prav zadnja leta smo se spopadli s precej močnim prodorom takih teženj . . .

. . . Stevilni primeri iz zgodovine revolucionarnih bojev, zlati še pri nas, opozarjajo na usodno pomembnost enotnosti revolucionarne organizacije. Partija je bila toliko močnejša in je toliko učinkoviteje uresničevala svojo vodilno vlogo, kolikor je bila idejno in politično enotna, oblikovana in grajena na temeljih demokratičnega centralizma. Izkušnje so tudi potrdile, da enotnot vselej nastaja v akciji, v boju, kadar dejanja potrjujejo besede. Brez akcije ni enotnosti komunistov.

Samo po zaslugi svoje trdne enotnosti in marksistične usposobljenosti je lahko maloštevilna KPJ popeljala jugoslovanske narode v zmagovit narodnoosvobodilni boj. Po zaslugi enotnosti narodov naše države, pri čemer je spet bila odločilna enotnost KPJ, smo se lahko z neomajnim zaupanjem delovnih ljudi po vojni postavili po robu vsem pritiskom in ohranili neodvisnost. Samo po zaslugi moči te enotnosti smo se lahko uprli tudi najnovejšim poskusom in nevarnostim, ki so grozile oslabiti Zvezo komunistov Jugoslavije in izpodkopati temelje naše družbene skupnosti . . .

. . . . Iz zgodovine naše partije, iz zgodovine delavskega gibanja sploh vemo, da je frakcionaštvo prodiralo na površje vselej takrat, kadar je avantgarda izgubila jasno idejno usmeritev ter organizacijsko in akcijsko sposobnost. Tedaj pa je vselej tudi začela izgubljati stik z delovnimi množicami.

S kritičnimi analizami na raznih sejah vodilnih organov ZKJ, z oblikovanjem smotrov ustavnih sprememb, s pismom, izhodišči za deseti kongres s krepitvijo razrednega bistva Zveze komunistov v vsakodnevni praksi, z odločnim in vztrajnim bojem za utrditev enotnosti naših vrst ter za enotno delovanje organizacij in forumov Zveze komunistov — pa smo vendarle razbili frakcionaštvo. Obnovili, razvili in dopolnili smo idejna in politična izhodišča boja ZKJ v skladu s spremenjenimi razmerami in tako dali jasne odgovore na številna odprta vprašanja v naši družbi . . .

. . . . Spet se je pokazalo, kako pomembno je uresničevanje demokratičnega centralizma na leninskem načelu — najširša demokracija pri oblikovanju politike, najtrdnejša enostnost pri njenem uresničevanju. Za našo partijo ostaja to tudi vnaprej temeljno načelo — kadar večina sprejme sklep na podlagi široke demokratična razprave, ga mora manjšina sprejeti. Člani zveze komunistov se lahko tudi ne strinjajo v nekaterih konkretnih stvareh, toda kadar je demokratično sprejet sklep, za katerim stoji večina, potem so ga vsi dolžni uresničevati.

Kadarkoli smo zanemarili lastnosti komunistov, se je zmanjšal njihov vpliv med ljudstvom. To se je dogajalo vselej takrat, kadar so izključno osebni interesi začeli delovati na zavest in obnašanje komunistov, kadar so pozabili, da so vojaki revolucije in kadar so začeli zanemarjati in odrivati ideale, ki smo jih zapisali na našo zastavo. V takih okoliščinah tudi vpliv komunističnega zgleda slabi in temni . . .

. . . . Iz izkušenj našega revolucionarnega gibanja vemo, da je partija kot celota bila toliko bolj aktivna, kolikor aktivnejše so bile njene osnovne organizacije in celotno članstvo. Celična struktura kot oblika organiziranosti je že presežena. Toda ne smemo pozabiti na nekaj, kar je bilo bistveno za to obliko — na aktivnost in na mobilnost organizacije in slehernega člana partije, s tem pa tudi na njegov večji in neposrednejši vpliv na okolje, v katerem deluje. V partijskem življenju je veljalo pravilo po znanem Leninovem stališču, da ni samo partija odgovorna za delovanje vsakega svojega člana, ampak da mora biti tudi sleherni član odgovoren za svojo partijo, za njeno akcijo, za njen družbeni ugled in uspeh. Prav to pa je tisto, kar moremo doseči tudi danes.

Eno izmed napačnih mnenj o vodilni vlogi ZKJ se je kazalo v zanikanju takšne vloge osnovne organizacije. Pri tem so posebej zanemarjali njeno razvijanje kot subjekta partijske politike in idejnopolitičnega delovanja. To pa je tudi danes aktualno. Ustanavljanje velikih osnovnih organizacij je slabilo njihovo aktivnost in jih odtegovalo od vsakodnevnega boja delovnih ljudi. S tem se je še zlasti zmanjševala vloga članstva, ki tako ni moglo priti do izraza. To pa je podpiralo težnje po spreminjanju organizacije v nekakšen debatni klub, kar je v bistvu vodilo v idejno in politično pasivizacijo članstva in v forumsko delo . . .

. . . Aktivnost komunistov pa se ne konča v njihovih partijskih organizacijah. Njihovi sestanki so samo dogovori za akcijo, medtem ko se njihova resnična vodilna vloga uresničuje na vseh toriščih boja za socializem, na vseh področjih družbenega življenja — v temeljnih organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih in samoupravnih interesnih skupnostih, v samoupravnih organih, skupščinah, Socialistični zvezi, sindikatih, mladinskih organizacijah, Zvezi borcev, enotah JLA itd. . . .

Toda vzporedno z dosežki v razvoju in uresničevanju marksistične teorije je bilo tudi precej šibkosti, vdorov teoretičnih tez s premalo jasno in odločno razredno usmeritvijo, zastajanja in neorganiziranosti. Zlasti močno smo zastajali pri razvijanju marksistično usmerjene kritike. Prihajalo je do ločevanja tekoče politike od teoretičnih spoznanj in kriterijev oziroma do prakticističnega odnosa do nalog socialističnega razvoja. Vse to pa je bila voda na mlin protisocialističnim poskusom, da bi iz družbenih ved izločili revolucionarno bistvo marksizma, da bi odstopili od programskih ciljev ZKJ na področju izobraževanja, znanosti in kulture, da bi zanikali socialistične idejne kriterije v ustvarjanju. Skratka, da bi marksizem nadomestili s kakšno drugo, nam tujo ideologijo.

Boj proti tujim ideologijam, teorijam in vplivom ne sme zmanjševati možnosti za stalne in plodne marksistične razprave in idejno aktivnost komunistov sploh. Ne samo da se ne odpovedujemo ustvarjalnemu boju mnenj na marksističnih temeljih, marveč ustvarjamo tudi najširše možnosti za neovirano izkazovanje sposobnosti ljudi in za uveljavljanje ustvarjalne svobode. Zveza komunistov spodbuja sleherno ustvarjalno prizadevanje, sleherno iskanje novih spoznanj, zavrača dogmatizem, pragmatizem in prakticizem in vse, kar nasprotuje kreativnemu in revolucionarnemu v teoriji in praksi na poti nadaljnjega razvoja socialističnega samoupravljanja.

Iz referata na X. kongresu ZKJ, marca 1974 v Beogradu.

. . . Pred nami so danes naloge pri uresničevanju našega novega družbenoekonomskega in političnega sistema. V središču tega sistema, kakor smo si ga zamislili in postavili, so človek, njegova svoboda in sreča, njegove pravice kot proizvajalca in samoupravljalca, njegovi neposredni in dolgoročni interesi. Prav to pa je smisel in namen revolucionarnega boja našega delavskega razreda in njegove komunistične avantgarde. Socializem je tudi zgodovinski proces osvoboditve dela in delavskega razreda, osvoboditve osebnosti, proces, v katerem človek postaja resnični gospodar svojega življenja in dela.

Vsestranska angažiranost subjektivnih socialističnih sil pri reševanju družbenih problemov je nujna. V množtvu različnih interesov samoupravnih subjektov namreč te sile, zlasti zveza komunistov, izražajo bistvo in celoto tistega, kar je skupno naši socialistični drudžbi. Zato mora biti zveza komunistov navzoča povsod, kjer odločajo samoupravljalci, in sicer kot notranja gibalna sila sistema, ne pa zunaj njega ali nad njim . . .

. . . Razumljivo je, da moramo idejno in akcijsko enotnost naših vrst še naprej krepiti, in to predvsem z vsakodnevnim delom pri izvajanju nalog. Samo tako bomo vedno znova pridobivali zaupanje delovnih ljudi, enako kot se mora sama enotnost v vsaki novi etapi na novo graditi in potrjevati. Kajti enotnost ni abstrakten pojem, temveč se oblikuje v najtesnejši zvezi s stvarnostjo, z razvojem družbenoekonomskih odnosov in usklajevanjem različnih interesov v družbi, pa tudi med posameznimi deli delavskega razreda. Poleg tega naša družba še ni osvobojena raznih negativnih teženj. Zlasti škodljivi so pojavi razkoraka med besedami in dejanji. Tudi nasprotovanja raznih tehnobirokratskih monopolov so še vedno močna. Zaradi različnih in protislovnih interesov so tudi reakcije nekaterih družbenih organov včasih enostranske. Zato moramo vzporedno z razvijanjem političnega sistema graditi takšno politiko zveze komunistov in vse drudžbe, ki bo zagotavljala tudi največjo mogočo enotnost akcije . . .

Iz referata na XI. kongresu ZKJ, junija 1978 v Beogradu.

ZVEZA SOCIALISTIČNE MLADINE V NAŠEM POLITIČNEM SISTEMU

Marsikaj, kar je rečenega o socialistični zvezi in sindikatih velja tudi za zvezo socialistične mladine. To je organizacija ki zajema najširše množice mladine, ki je svojo prihodnost zavestno povezala s prihodnostjo socializma. Toda ne bom veliko pretiraval, če rečem, da je vloga socialistične mladine v našem političnem sistemu manjša z dejansko vlogo mladine v naši družbi, posebno pa manjša, kot bi to ustrezalo dejanskim družbenim interesom.

Sicer so mnogi zaposleni mladi ljudje izvoljeni v delavske svete delegacije in delegatske skupščine, toda mladinska organizacija ko takšna je še vedno bolj usmerjena na druga področja svoje dejavnosti kot pa na problematiko delegacij, v katere so izvoljeni tudi mladi ljudje.

Vzroki za takšno stanje so po vsej priliki, ne toliko v mladinskih organizacijah kolikor v nerazvitosti vseh tistih odnosov, ki morajo povezati družbenopolitične organizacije z delegatskim sistemom. Z drugimi besedami, vse pomanjkljivosti v odnosu in aktivnosti ZK do družbenopolitičnih organizacij, pomanjkljivosti v njihovih medsebojnih odnosih, vse slabosti socialistične zveze in položaja sindikatov vplivajo tudi na položaj in vlogo ZSM v našem političnem sistemu.

Organizirane subjektivne sile naše družbe z ZK na čelu morajo zagotoviti takšne družbene razmere, v katerih bo mladina resnično subjekt, neposredni udeleženec samoupravnega odločanja o vseh življenjskih vprašanjih. To je izhodišče za večje družbeno in politično angažiranje mladih generacij. To pa pomeni, da morajo te sile energično obračunavati s tendencijami, da mladinsko organizacijo držijo na obrobnih položajih in da mlade ljudi še vedno s premalo poguma vključujejo v vse oblike samoupravljanja in upravljanja družbe sploh.

Uspehi ZSM in njen prispevek k razvoju socialistične družbe bo toliko večji, kolikor bo ustvarjala pogoje za širšo in hitrejšo vključitev mladih ljudi v vse vrste družbenih odgovornosti in družbenega odločanja v delegatskem sistemu. Kajti tudi mlad človek, kakor vsak drug, lahko samo v življenjski praksi, pri delu in odgovornem odločanju, preverja samega sebe, svoje ideje in pobude, pravilnosti svojih stališč pa tudi realne možnosti in sposobnosti družbe. Brez takšne družbene odgovornosti in brez takšnega preverjanja v praksi bi se vsako mladinsko gibanje izgubilo v morju jalovih besed ali sektaškega avanturizma.

Potemtakem mora tudi ZSM dobiti v delegatskem sistemu pomembnejše mesto kot ga ima danes. Mislim, da mora biti njena glavna družbena funkcija prav tako, da subjektivno usposablja in uvaja mlade ljudi v sistem samoupravne demokracije, se pravi v delegatski sistem, v katerem morajo mladi ljudje prevzeti enakopravno odgovornost pri sprejemanju ne samo tistih sklepov, ki neposredno zadevajo mladino, ampak tudi drugih. Seveda ZSM ni samo to. Ima tudi druge naloge, toda v okviru te teme mislim, da o tem ni treba podrobneje govoriti.

Mislim, da bi družbeni afirmaciji naše mladine malo prispevala takšna organizacija, ki bi se razvijala samo kot ideološko in politično gibanje ali kot nekakšna skupina za pritisk, ločena od sistema vsakodnevnega odločanja o družbenih problemih, kakor se je nekaj časa v preteklosti razvijala naša mladinska organizacija.

Če revolucionarna organizacija mladine želi uspešno opravljati svojo vlogo, se ne sme zapirati vase in v ozek krog tako imenovanih »mladinskih problemov«, ampak mora biti tesno povezana z ekonomskimi, samoupravnimi, političnimi in drugimi interesi in potrebami človeka na delovnem mestu v tovarni, v mestu, na vasi ali v institucijah drugih družbenih dejavnosti. Kajti interesi in potrebe mladine pravzaprav niso nič drugega kot del potreb in interesov delovnih ljudi. In prav zato mora naša družba odločneje ustvarjati možnosti za odgovorno angažiranje mladine na vseh področjih družbenega življenja.

Da bi naša socialistična mladina bila zares ne samo zvesta interesom in potrebam delavskega razreda, delovnega ljudstva mest in vasi, ampak da bi se hkrati znala tudi bojevati za njihovo uresničevanje, to je za vse intenzivnejši razvoj socialističnih, samoupravnih, demokratičnih odnosov med ljudmi, se mora vztrajno bojevati tudi za svoje lastno znamenje, predvsem za marksistično znanje, ki je potrebno za socialistično družbeno akcijo in za sprejemanje odgovornosti v samoupravnih skupnostih in delegatskih telesih. Tu pa ima zveza socialistične mladine pomembno vlogo.

Uresničevanje družbenoekonomskih in političnih odnosov na podlagi ustave in zakona o združenem delu omogoča mladim, da se aktivneje angažirajo pri delu vseh samoupravnih organov in teles, v delegatskih skupščinah, samoupravnih interesnih skupnostih, krajevnih skupnostih kakor tudi vseh družbenopolitičnih in družbenih organizacijah.

Delegatski sistem je omogočil veliko večjo udeležbo mladih v sistemu odločanja na vseh ravneh, od temeljne organizacije združenega dela in krajevne skupnosti do skupščine SFRJ. To najbolje kaže podatek, da je v 72.000 temeljnih delegacijah skupna udeležba mladih od 27 let 18,2 %, medtem ko je v obdobju od 1969. do 1971. leta bilo 9 % izvoljenih odbornikov starih do 27 let. Toda zastopanost mladih v posameznih samoupravnih organih in delegacijah še vedno ne ustreza skupnemu številu mladih v organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih itd. Za položaj mladine in njen prispevek k socialistični in samoupravni preobrazbi naše dežele pa ni bistveno samo število mladih v samoupravnih organih in delegacijah, ampak predvsem to, koliko sprejemajo njihove pobude, kakšen je njihov dejanski vpliv na proces samoupravnega odločanja, ali je dovolj izkoriščena pripravljenost mladih ljudi, da se konkretno angažirajo, ne pa, da so samo formalno zastopani v samoupravnih organih, delegacijah itd.

V tem pogledu stanje ni povsem zadovoljivo. Za spremembo takšnega stanja pa se morajo bolj angažirati ne samo mladinska organizacija, ampak tudi samoupravni organi in delegacije, v katerih so mladi zastopani, kot tudi družbenopolitične organizacije in druge organizirane socialistične sile naše družbe. Zato je potrebno, da zveza komunistov, socialistična zveza, sindikati in druge organizacije posvetijo večjo pozornost mnenjem, pobudam, predlogom in sugestijam mladine in mladinske organizacije. Mladi ljudje, izvoljeni v samoupravne organe in delegacije, pogosto potrebujejo ustrezno pomoč in podporo ne samo mladinske organizacije, ampak tudi drugih organizacij in organov v kolektivu in zunaj njega.

Glavna naloga zveze socialistične mladine mora biti vsekakor ta, da vpelje ne samo izbrani del mladine, ampak njene široke množice v sistem samoupravne demokracije, se pravi v delegacije in delegatski sistem družbenega odločanja. Da bi zveza socialistične mladine lahko opravljala takšno nalogo, mora močneje razviti predvsem dve obliki svoje aktivnosti.

Prvič, nujno je potrebno, da se zveza socialistične mladine močneje aktivira v celotni problematiki socialistične zveze, posebno pa v njenih sekcijah. Tu morajo biti mladi ljudje mnogo bolj kot do zdaj navzoči kot ustavarjalni udeleženci pri demokratičnem sprejemanju priporočil, predlogov in sklepov socialistične zveze.

In drugič, zveza socialistične mladine mora biti aktivneje prisotna v delegatskem sistemu, in to tako v delavskih svetih in podobnih samoupravnih telesih kakor tudi v delegatskih skupščinah družbenopolitičnih skupnosti. To svojo aktivnost mora zveza socialistične mladine razvijati v delegacijah, konferencah delegacij, v družbenopolitičnih zborih, v družbenih svetih in podobnih telesih.

Če upoštevamo vse te in podobne naloge, potem je še zlasti jasno, da naša mladinska organizacija ne sme postati kopija nekdanjega skoja. Skoj je bil pravzaprav posebej organiziran del komunističnega gibanja, lahko bi celo rekli del komunistične partije. Organizacija skoja je ustrezala boju v predrevolucionarnem času, ko je samo kot takšna lahko vnašala ideje socializma in revolucionarnega boja v najširše množice mladine. V našem času pa takšna aktivnost ne more biti več specifična naloga mladinske organizacije, ampak je to stvar vseh naših socialističnih družbenih sil in zlasti komunistov, ki delujejo v zvezi socialistične mladine.

Danes ne smemo deliti komunistov na mlade in stare in jih ločevati v posebne organizacije. Vodilna vloga zveze komunistov v širokih mladinskih množicah sploh in posebej v zvezi socialistične mladine mora biti prav rezultat njene aktivnosti in njene sposobnosti, da s svojo napredno ustvarjalnostjo vpliva na zavest širokih množic mladih ljudi. Pa tudi obratno, prav takšna demokratična povezanost zveze komunistov s širokimi množicami mladih ljudi bo omogočila, da se bodo nove generacije mladih borcev za napredek socializma s svojim vplivom na ideologijo in politiko zveze komunistov afirmirale kot ustvarjalna sila. Zato se mora zveza socialistične mladine tudi po svoji notranji organizaciji razvijati podobno, kakor se razvija socialistična zveza delovnega ljudstva. Z drugimi besedami, zveza socialistične mladine ne sme biti ozka organizacija tistega dela mladine, ki je ali ki naj bi bil v zvezi komunistov, ampak se mora zvijati kot demokratična fronta celotne socialistične mladine.

Da bi prav takšni organiziranosti dali realno vsebino, mora biti aktivnost zveze socialistične mladine usmerjena predvsem v prevzemanju konkretne družbene odgovornosti v vsakodnevnem delovanju samoupravne demokracije oziroma delegatskega sistema. Pri konkretnem odločanju, se pravi tam, kjer je treba reči »da« ali »ne«, morajo mladi ljudje preverjati svojo misel, dobivati izkušnje, se učiti in z mladostno svežino realno prispevati k reševanju številnih vprašanj na vseh področjih družbenega življenja. Zato se mora zveza socialistične mladine — v okviru socialistične zveze pa tudi samostojno — usmeriti v stalno in ažurno spremljanje problematike, ki je pomembna za angažiranje mladine in ki je na dnevnem redu delegacij in delegatskih skupščin ter drugih delegatskih teles, bodisi v sistemu samoupravnega združenega dela in posebnih samoupravnih interesnih skupnosti bodisi v krajevnih skupnostih, občinah in drugih družbenopolitičnih skupnostih.

Zveza socialistične mladine ima, kakor vse druge družbenopolitične organizacije, tudi neposredno obveznosti in odgovornosti za krepitev socialistične zveze kot fronte vseh organiziranih socialističnih sil družbe. Toda mladinska organizacija bo zmogla to nalogo samo, če bo v socialistični zvezi imela možnosti za širše angažiranje in vpliv na reševanje bistvenih življenjskih vprašanj družbe v celoti, in tistih vprašanj, ki se neposredno tičejo mladih. V tem smislu se mora socialistična zveza bolj angažirati pri reševanju nezaposlenosti mladih, problemov mladine na vasi, standarda dijakov in študentov, izobraževanja mladih itd.

Takšna usmeritev zveze socialistične mladine in vseh organiziranih socialističnih sil je tudi pot za premagovanje velikega protislovja, značilnega za sodobni svet. Gre za to, da je velikanski del mladine — zlasti tiste v srednjih in visokih šolah — praktično izključen iz vseh institucij družbenega odločanja, čeprav je sposoben sprejemati odločitve in temu ustvarjalno prispevati. Prav to je tudi eden izmed glavnih vzrokov tako za ultraleva kakor tudi ultradesna beganja mlade generacije, ki so tako izrazito prišla do izraza v šestdesetih letih in so tudi danes prisotna.

Samo človek, ki prevzema tudi odgovornost za svojo svobodo, je lahko svoboden. Toda samo človek, ki lahko demokratično odloča, lahko prevzame takšno odgovornost. Mislim, da bi prav to spoznanje moralo biti izhodišče naše politike do mlade generacije.

Opomba:

1 — Edvard Kardelj, Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, str. 207—212, ČZP KOMUNIST, Ljubljana 1977.

VLOGA SINDIKATOV V DRUŽBENO-EKONOMSKIH ODNOSIH IN SAMOUPRAVNI DEMOKRACIJI

V razvitih oblikah socialističnih samoupravnih družbenoekonomskih odnosov, ki jih vzpostavljata ustava in zakon o združenem delu, imajo sindikati veliko močnejšo vlogo in veliko širše področje nalog. Še več, lahko bi rekli, da je vloga sindikatov vgrajena v mehanizem družbenoekonomskih odnosov kot bistvena in neločljiva oblika teh odnosov.

Bistvena razlika med družbeno vlogo sindikatov v kapitalističnih proizvodnih odnosih in našimi sindikati, se pravi sindikati v proizvodnih odnosih socialističnega samoupravljanja, je v tem, da niso varuhi interesov delavskega razreda samo v delovnih odnosih in v boju za vsakodnevne ekonomske, socialne in politične zahteve delavcev, ampak v celotnem sistemu družbene reprodukcije. To pa iz preprostega razloga, ker se pri nas upravljanje dela in upravljanje družbenega kapitala, se pravi celotne družbene reprodukcije, spajata v samoupravnem združenem delu, se pravi v rokah delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela. Zaradi tega morajo sindikati pri nas usmerjati delavski razred v to, da vidi splošne pogoje družbene reprodukcije, da bi na tej podlagi lahko realno gledal na probleme razpolaganja z dohodkom. Sindikati morajo biti glavna gibalna sila v odnosih v samoupravnem združenem delu in prevzeti velik del nalog pri nadaljnjem razvoju družbenoekonomskih odnosov, katerih temelji so določeni z ustavo in zakonom o združenem delu.

Mahanizem družbenoekonomskih odnosov, ki sta ga postavila ustava in zakon o združenem delu, na bi mogel zadovoljivo delovati brez polnega angažiranja sindikatov. Zato je družbena vloga sindikatov močnejša povsod, kjer problemov ne more reševati samo mehanizem sistema, ampak je potrebna demokratična akcija več dejavnikov (na primer s samoupravnim sporazumevanjem in družbenim dogovarjanjem ali z drugimi podobnimi metodami). V tem smislu predvideva ustava, da bo sindikat v nekaterih primerih nosilec samostojne akcije, v drugih sopodpisnik samoupravnih sporazumov in družbenih dogovorov, v tretji pa posrednik med stranmi v konfliktu (na primer, v primerih stihijskih konfliktov, kot so ustavitve dela in podobni pojavi).

Sindikat se do samoupravnega združenja dela ne more obnašati kot zunanji faktor, ki zavzema samo politična stališča, ampak mora stalno spodbujati delavce in jih usmejati, da čim aktivneje sodelujejo v upravljanju celote združenega dela. Sindikat mora delavcem pojasnjevati, kako in koliko se jim osebni dohodki spreminjajo na podlagi produktivnosti družbenega dela in celotnega družbenega dohodka, kako in koliko pa na podlagi njihovih posameznih delovnih razultatov. Sindikat mora torej s svojimi akcijami zajemati celoto združenega dela, ne pa se omejevati izključno na posamezne njegove dele.

Sindikati imajo še naprej funkcijo, ki jo navadno imenujemo zaščitna. Toda ta vloga se zdaj dokaj razširja. Pravica dela z družbenimi sredstvi zajema celoten kompleks neodtujljivih ekonomskih, socialnih, demokratičnih in drugih pravic delavcev, ki se ne nanašajo samo na delo oziroma na enostavno reprodukcijo, ampak tudi na celotno družbeno reprodukcijo in celoten položaj delovnega človeka v družbi. Sindikati in njihove strokovne službe — samostojne ali skupne z drugimi organizacijami in organi — se bodo morali organizirati tako, da bodo lahko ažurno spremljali uresničevanje ekonomskih in drugih samoupravnih pravic delavcev v celotni družbeni reprodukciji in sprejemali potrebne ukrepe za njihovo varstvo.

Toda nič maj važna od velikega pomena zaščitne funkcije sindikatov ni njihova ekonomska funkcija. V našem samoupravnem sistemu so proizvajalna sredstev in celoten dohodek v rokah đelavcev v združenem delu, zato sindikati v našem sistemu ne varujejo pravic delavcev pred nekim lastnikom ali monopolnim upravljalcem tega kapitala. Zaščitna funkcija sindikatov se osredotoča v glavnem na krnjenje samoupravnih pravic, na neenakopravnost in druge podobne deformacije v sistemu samoupravljanja. V takšnih okoliščinah pa življenjski in delovni položaj delavca ni odvisen samo od spoštovanja njegovih samoupravnih pravic, ampak tudi od rezultatov gospodarjenja s proizvajalnimi sredstvi in dohodkom, ki ga upravljajo delavci sami.

Dolžnost sindikatov je, da opozarjajo delavce ne samo s posplošenimi, ampak tudi s konkretnimi informacijami na neposredno odvisnost njihovega življenskega in ekonomskega položaja tako od produktivnosti njihovega lastnega tekočega dela kakor tudi od njihovega razpolaganja z družbenimi sredstvi in dohodkom oziroma z njihovim podružbljenim minulim delom, kar je najpogosteje odvisno od uspešnosti združevanja dela in sredstev delavcev temeljnih organizacij združenega dela v okviru skupnega reprodukcijskega procesa. Ker pa vse to niso samo problemi samoupravnih skupnosti, ampak tudi družbenih organov, je jasno, da mora biti neposredni vpliv sindikatov močno prisoten na vseh ravneh samoupravnega in družbenega odločanja. Mislim, da lahko k temu precej pripomorejo družbeni sveti, v katerih je sodelovanje sindikatov nujno potrebno. Toda tudi v samem sistemu in svojem delovanju v praksi morajo sindikati poiskati še druge oblike krepitve svojega vpliva na sprejemanje družbenih odločitev.

Če je ena izmed glavnih nalog sindikatov povezovati skupni interes razreda s parcialnimi interesi delavcev in njihovih samoupravnih skupnosti, potem mora biti osnovna organizacija sindikatov center, prek katerega se prenašajo problemi in težnje delavcev v samoupravnih skupnostih v sindikate kot celovito razredno organizacijo, pa tudi obratno, prek nje naj se prenaša vpliv aktivnosti in stališč sindikatov kot celote na spoznanja in odločanje delavcev v njihovih samoupravnih skupnostih.

Vsekakor je pravilno stališče sindikatov, da jim ni treba prevzemati odgovornosti za odločitve državnih organov, kakor tudi državni organi ne bodo mogli vedno sprejeti zahtev in predlogov sindikatov. Toda bistveno je, da so sindikati v sistemu samoupravne demokracije prisotni s svojimi stališči pa tudi s svojimi alternativami vedno, ko gre za interese delovnih ljudi, saj imajo sindikati svoj del odgovornosti za uresničevanje teh interesov. Številni problemi skupnega družbenega interesa pa se bodo lahk(urejali tudi z družbenimi dogovori in samoupravnimi sporazumi, v katerih bodo sodelovali sindikati in za katere bodo pogosto dajali tudi pobudo.

Sindikat še ni v zadostni meri postal del delegatskega skupščinskega sistema. Moral bi več delovati v skupščinah občin, republik in pokrajin prek svojih delegatov v družbenopolitičnih zborih teh skupščin. Za takšno sodelovanje sindikatov v družbenopolitičnih zborih delegatskih skupščin kot tudi v drugih zborih pa velja isto, kar velja za zvezo komunistov. Delegacija sindikata mora biti dovolj močna, da lahko na vseh ravneh delegatskega skupščinskega sistema pove mnenje ne samo v svojem imenu, ampak tudi v imenu sindikata kot celote.

Danes sindikat ni dovolj angažiran tam, kjer delavci žive: kadar pa gre v akcije, dela to bolj s stališča krepitve vloge delavcev v političnem sistemu. Sindikat mora bolj vplivati na vključevanje delavcev v organe krajevnih skupnosti in občin in prispevati k temu, da se krepi pozicija delavcev pri odločanju v teh organih. Da bi sindikat lahko uspešno opravljal svojo nalogo, je izrednega pomena vprašanje, kakšna naj bo sindikalna organizacija v občini. Ne glede na nevarnost, da lahko nastane v občini velika okorna sindikalna organizacija, je vendar občinska organizacija sindikatov, ko gre za delavski razred — poleg občinske organizacije zveze komunistov socialistične zveze, zveze socialistične mladine in drugih organizacij — tisto mesto, prek katerega naj bi predvsem delovali politični in drugi ustvarjalni vplivi in dejavniki, in to od spodaj navzgor in obratno.

Zavest naših delovnih ljudi še vedno obremenjujejo preteklost, omejeni materialni življenski in delovni pogoji, pogosto pa tudi relativno nizka kulturna raven. V takšnih pogojih je pogosto tudi demokratična kultura nizka. Zato se dogaja, da demokratične odnose spremljajo tudi ekscesi in celo pojavi zlorabe demokratičnih pravic. Toda omejevanje ali zaviranje razvoja demokratičnih odnosov ni zdravilo za to. Nasprotno, demokracije se naši delovni ljudje lahko nauče samo v demokratičnih odnosih. Razumljivo se morajo zavestne socialistične sile odločno postaviti po robu vsakemu poskusu reakcionarne in destruktivne zlorabe demokratičnih pravic. Toda zaradi skupinice tistih, ki poskušajo zlorabljati demokratične pravice, ne sme biti v svojih demokratičnih pravicah omejena velikanska večina naših delovnih ljudi, ki ve, da zunaj sicializma delovni človek ne more imeti svobode.

Opomba:

1 — Edvard Kardelj, Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, str. 199 — 207, ČZP KOMUNIST Ljubljana 1977.